

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Бюджетна система як складова інституційного середовища суспільства»

Студентки 2 курсу, 3м групи,
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та
страхування»
спеціалізації «Державні
фінанси»

Панченко Анастасія
Василівна

Науковий керівник
д. е. н., доцент

Козарезенко Людмила
Володимирівна

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і
техніки України,
д. е. н., професор

Чугунов Ігор Якович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ.....	6
1.1 Економічна сутність бюджетної системи та її структура.....	6
1.2 Функціонування бюджетної системи України як складової інституційного середовища суспільства.....	10
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ.....	14
2.1 Аналіз структури та динаміки доходів Державного бюджету України.....	14
2.2 Аналіз структури та динаміки видатків Державного бюджету України.....	20
2.3 Аналіз дефіциту Державного бюджету України.....	28
РОЗДІЛ 3 БЮДЖЕТНА РЕФОРМА ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	33
3.1 Зарубіжний досвід реформування бюджетної системи та можливості його застосування в Україні.....	33
3.2 Напрями забезпечення стійкості та збалансованості бюджетної системи України.....	41
3.3 Пріоритетні напрями розробки бюджетної політики економічного розвитку України.....	47
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми. Довгострокова збалансованість та стійкість бюджетної системи є одними з найважливіших умов стабільності, що сприяє формуванню базових передумов для соціально-економічного зростання, інвестиційного та інноваційного розвитку та підтримки конкурентоспроможності національної економіки України. Однак ситуація, що склалася на даному етапі реформування бюджетної системи України має внутрішні проблеми і протиріччя, що потребує комплексного аналізу стану бюджетної системи та надання пропозицій до вирішення проблем бюджетної стійкості держави.

Основними завданнями бюджетної системи держави є забезпечення економічного зростання України та зростання життєвого рівня населення. Вирішення цих завдань вимагає прийняття обґрунтованих стратегічних рішень для забезпечення виконання Державного бюджету України. Внаслідок цього виникає необхідність не лише поглиблення рівня адаптації теоретичних засад функціонування бюджетної системи України, а й розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення вітчизняної бюджетної системи.

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері державних фінансів, бюджетного регулювання можна виділити праці Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, П. Самуельсона, Дж. Кейнса, Р. Ріхтера, В. Танзі, М. Фрідмена та інших [25, 29, 36]. Окремі аспекти дослідження питань розвитку бюджетної системи та її впливу на інституційне середовище суспільства присвячено багато праць таких вітчизняних авторів, як О. Василик, І. Лютий, І. Чугунов, Л. Тарангул, І. Запатріна, В. Опарін, В. Федосов, С. Юрій, Л. Лисяк та інші. В своїх працях І.Я. Чугунов ґрунтовно досліджує інституційні засади розвитку грошово-кредитного та бюджетного регулювання і є основоположником такої наукової течії у вітчизняній фінансовій науці, як інституційна архітектоніка [40].

Незважаючи на достатній рівень обґрунтованості в економічній літературі питань становлення бюджетної системи, інституційного забезпечення

бюджетного процесу, наявність кризових явищ, економічної нестабільності, окремі питання потребують більш ґрунтовного дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад функціонування бюджетної системи та розробка пропозицій щодо перспектив її реформування в умовах економічної нестабільності.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розкрити теоретичну сутність бюджетної системи та основні засади її функціонування;
- вивчити принципи побудови бюджетної системи та їх реалізація в становленні бюджетних відносин;
- проаналізувати основні тенденції формування доходів Державного бюджету України в 2014-2017 рр.;
- оцінити вплив системи видатків Державного бюджету України на соціально-економічний розвиток країни;
- вивчити зарубіжний досвід реформування бюджетної системи та визначити можливості його застосування в Україні;
- розробити пропозиції щодо напрямів забезпечення стійкості та збалансованості бюджетної системи України.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є бюджетна система України в умовах економічної нестабільності.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання реформування бюджетної системи в умовах економічних перетворень.

Методи дослідження. Методологічний апарат дослідження становлять методи історичного та логічного аналізу, системного підходу, наукової абстракції, порівняння, узагальнення, аналізу і синтезу, індукції та дедукції, а також статистичного аналізу.

Інформаційна база. Інформаційну базу дослідження роботи становлять законодавчі та нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, статистичні матеріали Державного комітету статистики України та Міністерства фінансів. У роботі також використано дані

монографічних та періодичних видань, матеріали науково-практичних конференцій.

Наукова новизна. У роботі проведено комплексне дослідження становлення бюджетної системи України, застосовано системний підхід при вивченні поняття та складових елементів бюджетної системи. Проведений аналіз визначається такими результатами:

- узагальнено поняття «бюджетна система» та визначено її структуру;
- розглянуто принципи бюджетної системи та розкрито сутність бюджетної класифікації, що забезпечують єдність бюджетної системи України;
- подальшого розвитку набули аналіз складу, структури й динаміка доходів та видатків Державного бюджету України на сучасному етапі та його вплив на соціально-економічний розвиток держави в 2014-2017 рр.;
- оцінено результативність формування та використання фінансових ресурсів держави, використовуючи статистичні дані виконання Державного бюджету України;
- узагальнено світовий досвід реформування бюджетної системи та можливості його застосування в Україні;
- обґрунтовано шляхи оптимізації системи управління Державним бюджетом України з метою підвищення результативності фіскальної політики України.

Практичне значення отриманих результатів. Теоретичні положення дослідження можуть бути використані у викладацькій практиці з економічних дисциплін, а також для написання навчальних і методичних матеріалів. Запропоновані рекомендації удосконалення системи управління державним бюджетом слід врахувати при реалізації фіскальної політики України, розроблення фінансової стратегії держави та вдосконаленні нормативної-правової бази.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

1.1 Економічна сутність бюджетної системи та її структура

Основою сталого розвитку економіки країни є раціонально побудована і ефективна бюджетна система. Саме через бюджетну систему забезпечується перерозподіл значних фінансових ресурсів, що впливає на економічний розвиток держави та добробут її громадян. За відсутності ефективно працюючої бюджетної системи соціально-економічна політика держави не буде дієвою.

Після проголошення незалежності України у 1991 р. Верховною Радою України започатковано реформування бюджетної системи відповідно до ринкових умов господарювання [14, с. 12].

Отже, етапами формування сучасної бюджетної системи стали:

- 1) прийняття закону «Про бюджетну систему України» з наступним його доповненням (1991 р.);
- 2) створення системи Державного казначейства України (1995 р.), що дозволило взяти під контроль держави усі фінансові ресурси країни;
- 3) впровадження Бюджетної класифікації України (1996 р.);
- 4) створення Рахункової палати України (1997 р.) на яку покладено функцію здійснення контролю за бюджетним процесом;
- 5) прийняття закону «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997 р.) та розподіл місцевих бюджетів на поточні бюджети і бюджети розвитку;
- 6) впровадження системи Єдиного казначейського рахунку, що дозволило значно зменшити термін проходження податків до бюджету (1999 р.);
- 7) створення спеціального фонду державного бюджету та включення до бюджетної системи всіх позабюджетних фондів, крім Пенсійного фонду та трьох фондів державного соціального страхування (2000 р.);
- 8) прийняття Бюджетного кодексу України з метою упорядкування та модернізації бюджетного законодавства (2001 р.);

9) прийняття нової редакції Бюджетного кодексу України, яка реформувала застарілу правову базу адекватно новим викликам та ризикам, що постали перед державою з подальшими його змінами і доповненнями (2010 р.);

10) прийняття Податкового кодексу України, який упорядкував податкову систему країни (2010 р.) [15, с. 14].

Світова практика використання бюджетних відносин утворила два основних типи бюджетних систем:

1) характерний для унітарних держав, тобто в країнах з єдиним населенням та культурою, має два рівні: державний бюджет і багаточисельні місцеві бюджети, що є притаманним для України;

2) характерний для федеративних держав, складається з трьох рівней: державного бюджету (федерального бюджету або бюджету центрального уряду), бюджетів членів федерації (наприклад, штати у США, землі – у Федеративній Республіці Німеччини, кантони – у Швейцарії) та місцевих бюджетів [16, с. 9].

На законодавчому рівні, а саме у статті 2 Бюджетного кодексу України, визначено, що бюджетна система України - сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права [1].

Найпоширенішим у науковій літературі є визначення бюджетної системи з точки зору її структурно-функціональної побудови. Так, за структурною складовою «бюджетна система» – це організована сукупність взаємодіючих між собою елементів: інституцій, бюджетних інститутів, державних засобів регулювання, бюджетного механізму. За функціональною ознакою бюджетна система забезпечує: соціальний захист та культурний розвиток, здійснення економічної діяльності в стратегічно важливих галузях, стимулювання перспективних напрямів економічної діяльності, функціонування інституту держави.

Досить чітко визначає сутність бюджетної системи І.Я. Чугунов, а саме: «Бюджетна система – це сукупність бюджетів, утворена на основі адміністративно-територіального устрою держави та взаємовідносин між ними,

які вибудовуються з огляду на оптимальний розподіл і фінансове забезпечення повноважень органів державної та місцевої влад між бюджетами всіх рівнів, спрямованих на соціально-економічний розвиток суспільств» [56].

Бюджетна система України складається з Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Сукупність усіх бюджетів, що входять до складу бюджетної системи України, є Зведеним бюджетом України, який використовується для аналізу і визначення засад державного регулювання економічного і соціального розвитку України (див. рис. 1.1).

Рис. 1.1 Структура бюджетної системи України

Джерело: розроблено автором на основі [13, с. 87].

Відповідно до вище зазначеного структура бюджетної системи залежить від державного устрою та адміністративно-територіального поділу країни. Побудова бюджетної системи, її організаційні засади визначаються бюджетним устроєм.

Бюджетний устрій - це організація і принципи побудови бюджетної системи, її структури, взаємозв'язок між окремими ланками бюджетної системи. Зміст бюджетного устрою відображено на рис. 1.2.

Рис. 1.2 Бюджетний устрій

Джерело: розроблено автором на основі [17, с. 11].

Таким чином, бюджетний устрій України визначається з урахуванням державного устрою і адміністративно-територіального поділу. Україна, відповідно до положень Конституції України, є унітарною державою, територіальний устрій якої ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території. Систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села [2].

На основі дослідження теоретичних аспектів функціонування бюджетної системи України можна дійти до наступних висновків:

1) Бюджетна система України почала своє становлення у 1991 році із проголошенням незалежності та утворенням України, як суверенної держави, що в результаті спричинило реформування та вдосконалення фінансової системи держави, встановлення дієвого контролю за витрачанням бюджетних коштів.

2) Питання побудови бюджетної системи та її сутності досліджують багато науковців та практиків, тому існує багато трактувань дефініцій поняття «бюджетної системи». Різне тлумачення сутності бюджетної системи можна пояснити глибоким корінням її становлення на базі бюджетних відносин та тривалим реформуванням всіх сторін соціально-економічного устрою держави.

1.2 Функціонування бюджетної системи України як складової інституційного середовища суспільства

Бюджет є вагомим інструментом державного регулювання соціально-економічних процесів. Змістом бюджетного регулювання держави є розробка основних напрямів формування та використання бюджетних коштів, виходячи з необхідності вирішення завдань, які стоять перед суспільством на даному етапі розвитку.

За останнє десятиріччя в Україні відбувалися зрушення у соціально-економічній ситуації, і важливою складовою цього процесу є розвиток державних фінансів. Одним з основних інструментів державного регулювання економіки є бюджет, тому становлення ефективної бюджетної системи і реалізація дієвої фінансово-бюджетної політики є необхідною умовою для досягнення сталого економічного розвитку будь-якої країни.

Виходячи із зазначеного вище, а також із того, що на сучасному етапі розвитку бюджетної системи, як сукупності усіх бюджетів, які формуються і діють на території України згідно з її бюджетним устроєм тісно пов'язано зі зміною інституційного середовища суспільства, достатньо важливим є дослідження бюджетної системи в умовах соціально-економічного розвитку країни, визначення інституційного підходу у процесі формування та реалізації бюджетної політики, відповідно до змін суспільного середовища [42, с. 67].

Інституційний підхід передбачає розгляд бюджетної системи, яка динамічно розвивається, постійно вдосконалюється та адаптується до основних завдань соціально-економічного розвитку держави. Інститути фінансової системи мають складну внутрішню структуру норм та правил, їх розвиток знаходиться у тісному взаємозв'язку з еволюцією інститутів державного управління та макроекономічного регулювання [21, с. 74].

Незаперечним лідером у дослідженні впливу інститутів на економічний розвиток є Дуглас Норт. Максимально спрощено і стисло його основні висновки можна звести до наступного:

- інститути становлять форми примусу (обмеження) для впорядкування стосунків між людьми та впливу на структуру людської взаємодії;
- інститути поділяються на формальні (закони щодо прав власності, порядку бізнесової діяльності, оподаткування тощо з відповідними механізмами їх реалізації) та неформальні (норми поведінки, моральні цінності, «кодекс честі», що визначається культурою);
- результативність (ефективність) інститутів виявляється у зменшенні трансакційних витрат, та якщо інститути, не забезпечуючи такої ефективності, водночас гарантують стабільність суспільства, вони можуть бути збережені [35, с. 54].

Сучасні інституційні перетворення системи фінансово-економічних відносин спрямовані на формування відповідних адаптивних очікувань економічних суб'єктів, які в свою чергу тяжіють до тенденції сталого економічного зростання країни на середньо- та довгострокову перспективу.

Вітчизняний науковець в сфері державних фінансів І.Я. Чугунов наголошує, що інституційний підхід передбачає розгляд економіки не як статичної системи, а як системи, що постійно трансформується [39, с. 18]. Особливістю країн з перехідною економікою на сучасному етапі розвитку є постійне проходження інституційних змін фінансової системи, які направлені на посилення її дієвості та здатності адаптуватися до сучасних тенденцій розвитку світової економіки.

Зарубіжні науковці у сфері інституційного аналізу Е. Фуруботн та Р. Ріхтер у своїй праці «Інститути і економічна теорія. Досягнення нової інституційної теорії» [35, с. 54] в процесі дослідження особливостей становлення системи інститутів дійшли до розуміння, що інститути формуються як і під дією цілеспрямованого впливу суспільства так і внаслідок самоорганізації. Важливим є встановлення оптимальної структури фінансових систем, яка б враховувала взаємодію державного регулювання економічних процесів та відповідних механізмів саморегулювання.

Дослідження природи фінансово-економічних трансформацій в рамках новітньої інституціональної економіки вимагає виокремити низку проблем інституційного характеру у бюджетній системі України, серед яких:

- 1) фінансова система перерозподільного характеру з переважаючими вертикальними зв'язками;
- 2) високий ступінь диференціації суб'єктів місцевого самоврядування за ступенем бюджетної забезпеченості, що обумовлена різним рівнем економічного розвитку регіонів;
- 3) недостатність наукових підходів до оптимізації структури доходів бюджетів і структури податків, що передбачає виявлення їх макроекономічної ефективності;
- 4) недостатність науково обґрунтованих підходів до розподілу суспільних ресурсів, внаслідок відсутності механізмів виявлення громадських уподобань, особливостей прийняття політичних рішень;
- 5) низький рівень довгострокової ефективності бюджетних витрат [40, с. 7].

Оскільки необхідність подальшого реформування існуючої бюджетної системи очевидна, тому повинні реалізовуватися наступні принципи ефективного і відповідального управління державними фінансами:

- фінансова прозорість;
- стабільність і довгострокова стійкість бюджетів;
- ефективна та справедлива система міжбюджетних відносин;
- консолідація бюджету та бюджетного процесу;
- середньострокове фінансове планування;
- бюджетування, орієнтоване на результат;
- ефективний фінансовий контроль і моніторинг.

Таким чином, до інститутів розвитку бюджетної системи можна віднести:

- 1) Середньострокове фінансове планування. В умовах економічної кризи, здатної серйозно загостритися під впливом зовнішнього шоку, будь-яке прогнозування ненадійне, використання його в якості основи для

середньострокових фінансових планів є передчасним. Тим часом сам інститут середньострокового фінансового планування, можна розцінювати як перехід до квазіпланової системи державних фінансів [22, с. 314].

2) Бюджетування, орієнтоване на результат (програмно-цільовий метод), метою якого є посилення ефективності витрачання бюджетних коштів, прив'язка планованої бюджетної допомоги до результатів її використання, ступеня досягнення планових показників у звітному періоді [4, с. 24].

3) Інститути росту і антикризового управління – стабілізаційні фонди. Це створило як нові можливості для української економіки (в плані управління державними витратами), так і несло в собі нові небезпеки (надмірна емісія грошей, інфляція, зниження ефективності витрачання бюджетних коштів).

4) Інститути взаємодії громадського та корпоративного секторів економіки – інститут держзамовлення, державно-приватного партнерства [21, с. 741].

Враховуючи те, що бюджет є одним із основних інструментів державного регулювання економіки, становлення ефективної бюджетної системи є необхідною умовою для досягнення економічного розвитку будь-якої країни. За таких умов потребує обґрунтуванню бюджетна політика, яка має бути визначальною щодо підтримки цілісності бюджетної системи, її збалансованості в середньостроковій перспективі та формуванні дієвого механізму ефективного впливу на інституціональний розвиток суспільства.

Отже, однією з основних цілей бюджетної політики є забезпечення стійкого довготривалого економічного зростання, шляхом структурно-інноваційних перетворень економіки, створення сприятливого інвестиційного середовища, високого рівня соціально-економічного розвитку суспільства з урахуванням збалансованості державних фінансів, що реалізується через інститути бюджетного регулювання. Тому основні зусилля в бюджетній політиці України повинні бути спрямовані на вдосконалення системи управління фінансовими ресурсами держави, у тому числі їх перерозподіл через бюджет, досягнення реальної збалансованості бюджетної системи та формуванні дієвого механізму ефективного впливу на інституціональний розвиток суспільства.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

2.1 Аналіз структури та динаміки доходів Державного бюджету України

Державний бюджет займає провідне місце в бюджетній системі України, оскільки відноситься до тієї сфери суспільного життя, що безпосередньо стосується інтересів всіх і кожного. Він являє собою надзвичайно складне соціально- економічне явище та є головною ланкою фінансової системи держави. Забезпечуючи не тільки акумулювання коштів, необхідних для фінансування держави, використовується не тільки для часткового перерозподілу доходів з метою підтримання сприятливого соціального становища в країні, та й активно впливає на економічні, соціальні, національні, регіональні процеси в суспільстві і впровадження вищими органами влади відповідної національної стратегії розвитку, спрямованої на зміцнення державної безпеки [23, с. 138].

Державний бюджет – це централізований фонд грошових ресурсів, що знаходиться в розпорядженні уряду для фінансування державного апарату, збройних сил, виконання соціально-економічних функцій [50]. Бюджет служить також одним з найсуттєвіший важелів державного регулювання економіки, впливу на господарську кон'юнктуру, вжиття антикризових заходів та являє собою річний план державних видатків і джерел їх фінансового покриття - доходів.

Видатки бюджету показують напрямки і цілі бюджетних асигнувань і визначаються характером досить різноманітних функцій держави, які узагальнено об'єднують, як правило, у три великі групи: політичні, економічні та соціальні функції. Державні доходи становлять фінансову базу її функціонування, їх, як правило, класифікують за джерелами надходження коштів у бюджет. Цим політична, економічна і соціальна діяльність держави вже передбачає державні доходи як об'єктивну необхідність і закономірну реальність [50].

Від величини та динаміки доходів державного бюджету залежить рівень забезпеченості держави ресурсами для виконання покладених на неї завдань. Для того щоб визначити цей рівень варто розглянути динаміку співвідношення дохідної і видаткової частини Державного бюджету України за 2014-2017 рр. (див. рис. 2.1). Слід зазначити, що дані по формування та використання фінансових ресурсів держави за 2018 рік наявні не за повний бюджетний період, тому є доцільним аналізувати виконання бюджету протягом 2014-2017 рр., оскільки дані за 2018 рік не відображають реальної ситуації наповнення Державного бюджету України [4-9].

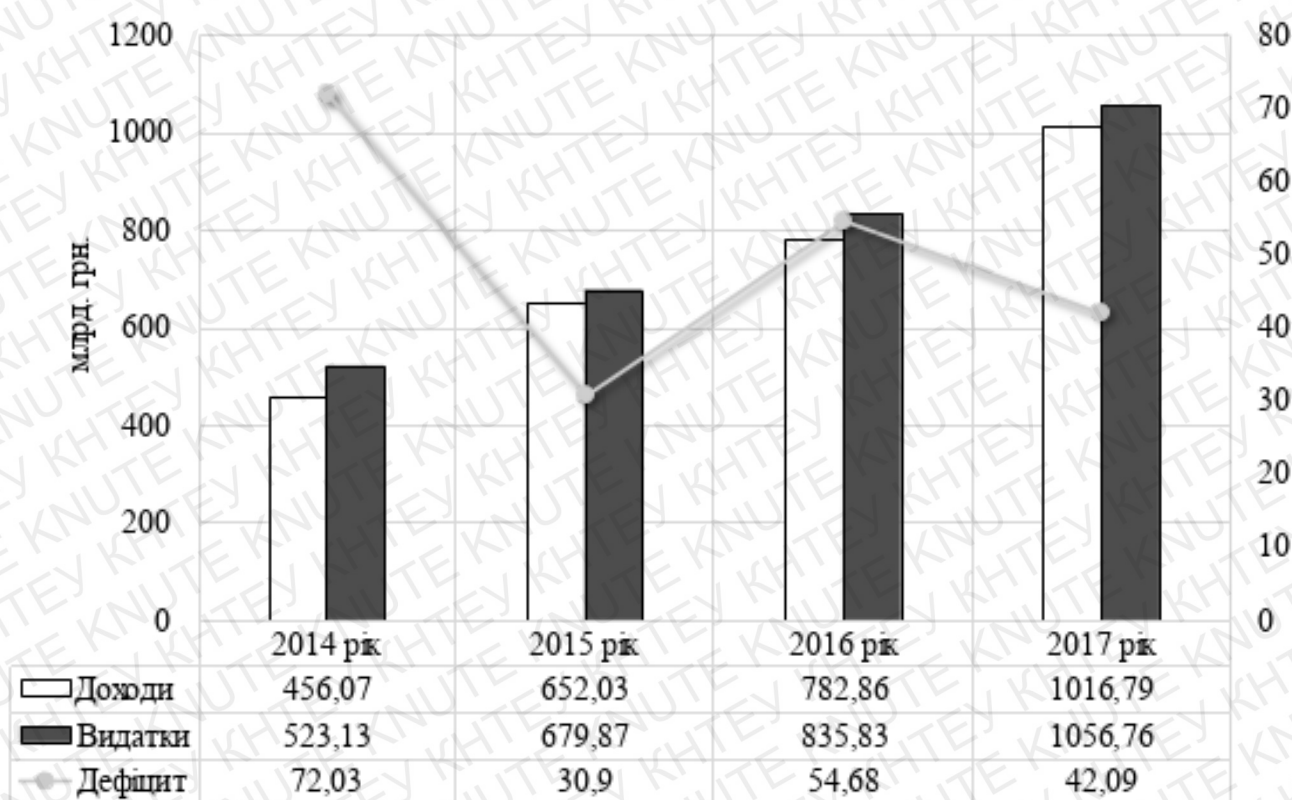

Рис. 2.1 Основні показники Державного бюджету України за 2014-2017 рр., млрд. грн.

Джерело: розроблено автором на основі [58].

Відповідно до проведених розрахунків доходи Зведеного бюджету України за 2014-2017 рр. збільшилися на 560,72 млрд. грн. (122,95%), а видатки на 533,63 млрд. грн. (102,01%). Перевищення видатків Зведеного бюджету України над його доходами спостерігалось протягом всього досліджуваного періоду. Відхилення між дохідною і видатковою частинами Державного бюджету України зросло з

30,9 млрд. грн. у 2015 році до 83,69 млрд. грн. у 2017 році та перевищує граничний обсяг встановлений Законом про Державний бюджет України на 2017 рік на 7,92%, що свідчить про неефективну політику формування та використання доходів бюджету протягом останніх трьох років [6].

Для покращення ситуації органам державного управління у своїй діяльності потрібно прагнути до збалансованого розподілу видатків і доходів. Для того, щоб досягти цього необхідно мати чітко налагоджену систему управління бюджетом, яка змогла б забезпечити ефективне використання бюджетних ресурсів. Посилити відповідальність суб'єктів господарювання, за дотриманням вимог законодавства, своєчасність і повноту розрахунків з бюджетом.

З метою визначення шляхів збільшення та раціонального використання доходної бази Державного бюджету України, слід провести аналіз основних джерел його доходів, що відображено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Структура доходів Зведеного бюджету України у 2014-2017 рр., млрд. грн.

Статті доходів	2014 р., млрд. грн.	2015 р., млрд. грн.	2016 р., млрд. грн.	2017 р.	
				Факт виконання, млрд. грн.	% до загального обсягу
Податкові надходження	280,18	409,42	503,88	627,15	81,44%
Неподаткові надходження	68,36	120,01	103,64	128,4	15,18%
Доходи від операцій з капіталом	0,89	0,17	0,19	0,29	0,22%
Офіційні трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	5,38	1,80	4,12	1,61	0,16%
Цільові фонди	0,16	0,16	0,29	28,85	3,00%

Джерело: розроблено автором на основі [59].

Відповідно до зазначених вище показників, основною часткою доходів Державного бюджету України протягом всього досліджуваного періоду залишаються податкові надходження, які становлять 81,44% усіх доходів. Протягом останніх чотирьох років спостерігається позитивна тенденція до їх

зростання. Загальна сума податкових надходжень у 2017 році порівняно з 2014 роком зросла на 346,97 млрд. грн. або 123,84% (див. Додаток А).

Аналізуючи податкові надходження впродовж досліджуваного періоду, слід зазначити, що найбільше значення при формуванні надходжень до бюджету у 2017 році, як і в попередні роки, мають: податок на додану вартість з імпорتنих та українських товарів, робіт і послуг, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток, рента за користування надрами та акцизи з нафтопродуктів, алкоголю і сигарет [3].

Податок на додану вартість з імпорту – найбільша стаття доходів у бюджеті. Так, з ввезених на територію України товарів в 2017 році вдалося отримати 250,53 млрд. грн., що на 37,83 млрд. грн. більше, ніж було заплановано та на 69,08 млрд. грн. більше, ніж надійшло до бюджету у 2016 році. З вироблених товарів, робіт і послуг в Україні до бюджету надійшло 180,17 млрд. грн. податку на додану вартість – на 40,68 млрд. грн. більше, порівняно з бюджетом 2016 року (див. Додаток А).

Для того, щоб подолати проблеми, які перешкоджають надходженню податкових доходів до Державного бюджету України у достатній кількості варто розглянути такі шляхи оптимізації:

- одним з найвагоміших податків є акцизний, тому необхідно підвищувати ставки акцизу, адже в будь-якому разі купуватимуться алкоголь, сигарети та пальне, що призведе до збільшення надходжень до бюджету;
- необхідно збільшувати оподаткування великих платників податків, адже саме у їх руках зосереджена найбільша кількість фінансових ресурсів;
- зменшити кількість наданих податкових пільг, створити та законодавчо затвердити перелік напрямів, на які вони надаються;
- підвищити ставки ввізного мита на купівлю електрокарів, з метою стимулювання роботи національних виробників [45].

Слід проаналізувати нововведення щодо податкових надходжень Державного бюджету України, які затверджені на 2018 рік. Так, як і зазначалось у шляхах збільшення дохідної частини бюджету, у законодавстві передбачається

зростання акцизного податку, тільки не всіх товарів, а лише тютюну, зростання якого відбудеться на 30%. Закордонні електрокари не приносять надходжень до бюджету, адже вони звільнені від оподаткування. В 2018 році збільшиться частка екологічного податку у Державному бюджеті України, адже у 2017 році до нього входило лише 20% усієї сплаченої суми, а 80% залишалось місцевим бюджетам, а у 2018 році сума податку буде розподілятися порівну [9].

Другу (15,18%) за розміром частку доходів Державного бюджету України в 2017 році становлять неподаткові надходження. Загалом неподаткові доходи державного бюджету за досліджуваний період не мали чіткої тенденції. З 2015 по 2016 роки вони знизились на 14%, а за наступний період зросли на 23% і становили 128,4 млрд. грн. (див. Додаток А).

Головним наповнювачем бюджету в розділі неподаткових надходжень в 2017 році є Національний банк, який перерахував 44,38 млрд. грн, що на 4,18 млрд. грн. більше, ніж в 2016 році. Імовірною причиною зростання надходжень від Національного банку України у 2017 році є те, що вони перераховуються після підтвердження річної фінансової звітності зовнішнім аудитом, а також після формування Національним банком резервів [47].

Однією із проблем неподаткових надходжень є високий рівень адміністративного тиску, який виявляється при стягненні адміністративних зборів та платежів. Спроби уряду збільшити доходи від державних підприємств, створюють негативні перешкоди для працівників державного та комунального секторів економіки. Через велику кількість доходів, які вони віддають до державного бюджету, у їхньому розпорядженні не залишається достатня кількість фінансових ресурсів для розвитку очолюваних підприємств, що з часом починає знижувати їхню дохідність [38, с. 228].

Для того щоб збільшити суми неподаткових надходжень до державного бюджету варто запровадити наступні шляхи:

- сприяти зміцненню фінансового становища підприємств, статутний капітал яких по більшій мірі складається із державних коштів;

- збільшення кількості платних послуг у бюджетних установах, оскільки державних коштів не вистачає для фінансування цих закладів, тому потрібно шукати додаткові надходження зі сторони населення країни [27, с. 716].

Цільові фонди, за розміром частки надходжень до бюджету в 2017 році посідають третє місце (3%). Найбільшою статтею яких є надходження до фонду забезпечення оборони і безпеки держави. Варто зазначити, що одним із джерел покриття видатків на забезпечення національної безпеки та оборони визначено відповідно до класифікації доходів бюджету – надходження до цільового фонду для забезпечення оборони й безпеки держави (цільові фонди).

В 2017 році надходження до цільових фондів зросли на 28,56 млрд. грн. в порівнянні з попереднім періодом та сягнули рекордного показника. Слід зазначити, що відповідна стаття доходів була закладена до Державного бюджету України починаючи з 2016 року, тому спостерігається значне зростання даної групи надходжень в 2017 році.. Забезпечення надходжень в цей фонд відбулось в основному за рахунок конфіскованих коштів та коштів, отриманих від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду за вчинення корупційного правопорушення.

Наступною статтею доходів (0,22%) є дохід від операцій з капіталом, що у 2017 році значно збільшився порівняно з 2017 роком на 34,48%, а у 2015 році на 80,89% зменшився порівняно з 2014 роком, тобто протягом досліджуваного періоду спостерігалась тенденція до різких змін. Основною причиною цього є збільшення майже удвічі надходжень від реалізації державних запасів товарів. Низькі обсяги доходів від операцій з капіталом у загальній структурі доходів бюджету зумовлені відсутністю ринку землі та нерозвиненістю ринків як матеріальних, так і нематеріальних активів [24, с. 118].

П'яте місце (0,16%) в структурі доходів Державного бюджету України складають офіційні трансферти, що являють собою кошти отримані урядів зарубіжних країн і міжнародних організацій. Впродовж досліджуваного періоду дана група надходжень зазнає значних змін, що насамперед зумовлене нестабільною економічною ситуацією в Україні.

В той же час різко зменшилась допомога Україні від країн Європейського союзу, урядів інших держав та міжнародних фінансових організацій (на 60,89%). В 2016 році така допомога надійшла в розмірі 4,11 млрд грн, а в 2017 році – лише 1,61 млрд. грн. [3].

У результаті дослідження можна зробити висновок, що провідна роль у забезпеченні виконання державної функції щодо регулювання економічних процесів належить податкам, які справляються до державного бюджету. У Державному бюджеті України податкові надходження займають близько 82%, тобто є найбільшою бюджетоутворюючою ланкою. За досліджуваний період загальна сума податкових надходжень зросла вдвічі, але попри абсолютний приріст, їх частка у бюджеті є нестабільною, що свідчить про те, що хоча й відбувається постійне вдосконалення оподаткування, фіскальний потенціал податків є невикористаним через податкові пільги, ухилення від сплати податків, недоліки в адмініструванні та податкову заборгованість. Для досягнення максимального ефекту в реалізації заходів податкової політики пріоритетність варто надавати таким, які сприяють економічному зростанню.

Також слід не забувати про таку частину доходів Державного бюджету України, як неподаткові надходження, так як вони займають значну частину доходів. Для того щоб збільшити суми неподаткових надходжень до бюджету варто сприяти зміцненню фінансового становища підприємств та збільшити кількість платних послуг у бюджетних установах.

2.2 Аналіз структури та динаміки видатків Державного бюджету України

У Бюджетному кодексі України визначено, що видатки бюджету – це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, до яких не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування [1].

Видатки бюджету відображаються функції і завдання держави, рівень і напрям суспільного розвитку, взаємозалежність між економікою і фінансами країни, відносини даної країни з іншими країнами. Саме склад і структура видатків бюджету окремих держав дозволяють зробити висновки та узагальнення з приводу економічного, соціального і політичного стану розвитку на певний час [34, с. 229].

Для того щоб проаналізувати стан видаткової частини Державного бюджету України, слід дослідити видатки окремо за їх функціональною, програмною та економічною класифікаціями, що в динаміці дозволить охопити всі аспекти видаткової політики держави. Так, можна оцінити: пріоритетні напрями фінансування окремо за рівнями бюджетів і можливу їх зміну (освіта, оборона, медицина, соціальний захист тощо); рівень видатків бюджетів, які спрямовуються на фінансування капітальних та поточних потреб; рівень фінансування головних розпорядників бюджетних коштів окремо за їх видами.

Економічна класифікація видатків визначає конкретне спрямування коштів, тобто предметно-цільове їх призначення, а саме: поточні видатки та капітальні видатки. Поточні видатки охоплюють видатки, які не належать до видатків розвитку: фінансування національної оборони, державного управління, судової влади, правоохоронної діяльності, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення, культури і мистецтва та ін. Капітальні видатки – це видатки бюджету для фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності [20, с. 28].

За економічною класифікацією найбільшу частку займають поточні видатки, які становлять 90-96%, щор відображену на рис. 2.2 (див. Додаток Б).

Протягом 2014-2017 рр. найбільшу частку у структурі поточних видатків займали міжбюджетні трансферти – 28-30%, виплата пенсій – 17-18%, відсотки за запозиченнями – 12-15% та оплата праці – 14-16%. У 2017 році зростання відбулося майже за всіма статтями поточних видатків, так найбільшого значення досягли видатки на соціальне забезпечення й склали 29,26%, друге місце посіли

видатки на оплату праці і нарахування на заробітну плату – 27,55%, видатки на використання товарів і послуг посіли третє місце – 25,91%.

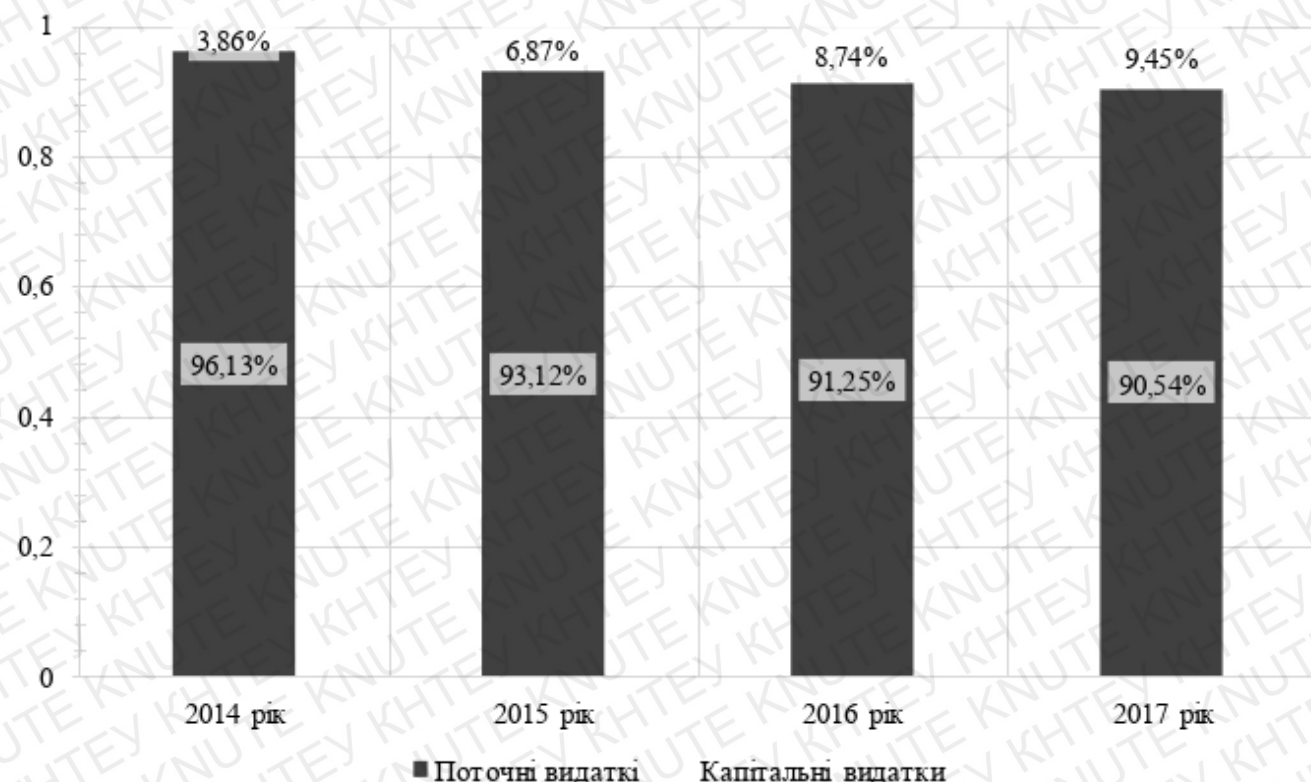

Рис. 2.2 Динаміка видатків Державного бюджету України за економічною класифікацією протягом 2014-2017 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [59].

Щодо капітальних видатків, то їх частка впродовж 2014 – 2017 рр. становила лише 3-9%. Проте протягом останніх років капітальні видатки мали стрімку тенденцію до зростання. Так у 2017 році вони становили 99,89 млрд. грн., що на 79,69 млрд. грн., або у 4,9 рази, більше, ніж у 2014 році.

В Україні на бюджетні капіталовкладення припадає менше 10% загального їх обсягу, хоча у більшості країнах світу держава є одним із провідних інвесторів. Найбільшу частку капітальних видатків протягом 2014-2017 рр. займали предмети та обладнання довгострокового користування – 28-36%, капітальні трансферти підприємствам – 18-32%, капітальні міжбюджетні трансферти – 14-15%, капітальне будівництво – 10-15% та капітальний ремонт – 9-16%.

Аналіз видатків за економічною класифікацією впродовж 2014-2017 рр. дає підстави стверджувати, що у їх структурі в останні роки відбулися певні зміни.

Спостерігається зростання частки видатків на виконання загальнодержавних функцій та на потреби оборони. На сьогоднішній день видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення значно перевищують видатки на економічну діяльність, що, на нашу думку, і є причиною гальмування економічного розвитку країни.

Щодо програмної класифікації видатків Державного бюджету України, то вона використовується в разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі [12]. Проте варто зазначити, що незважаючи на нормативне закріплення програмної класифікації, доволі важко в законодавстві простежити виконання конкретних бюджетних програм, оскільки назви конкретних бюджетних програм можна побачити в матеріалах головних розпорядників бюджетних коштів.

Аналіз програмної класифікації видатків дозволяє оцінити виконання Державного бюджету України в розрізі головних розпорядників бюджетних коштів. Протягом досліджуваного періоду відбувся чималий ріст фінансування органів державної влади.

Темпи росту видатків органів державної влади досить варіюються між собою. Якщо видатки Міністерства освіти і науки України збільшилися в 2017 році на 82,87% порівняно з попереднім періодом, то видатки Міністерства оборони України навпаки зменшилися в 2017 році на 44,03%. Найбільшу частку видатків органів державної влади впродовж досліджуваного періоду займають: Міністерство соціальної політики, Міністерство оборони, Міністерство освіти і науки, Пенсійний фонд та Міністерство внутрішніх справ (див. Додаток В).

Що стосується аналізу рівня виконання видатків державного бюджету за 2017 рік відповідно до річного плану, то найвище значення має Державний комітет телебачення і радіомовлення України, а найнижче – Верховний Суд України. Коефіцієнт варіації незначний (9,5%), що свідчить про однорідність показника виконання річного плану в 2017 року.

Аналіз видатків та кредитування за функціональна класифікацією видатків бюджету застосовується з метою міжнародної порівнянності видатків бюджету за

функціями держави. Вона використовується в аналітичних та статистичних документах (складання показників зведеного бюджету, макроекономічний аналіз тощо). Аналіз видатків, який проводиться на основі функцій, може служити основою для формування галузевої політики на рівні держави. Тому варто провести аналіз основних груп видатків за функціональною класифікацією, що відображено в таблиці 2.2 (див. Додаток Г).

Таблиця 2.2

Видатки Державного бюджету України за функціональною класифікацією за 2014-2017 рр., млрд. грн.

Показники	2014 р., млрд. грн.	2015 р., млрд. грн.	2016 р., млрд. грн.	2017 р.	
				Факт виконання , млрд. грн.	% до загальног о обсягу
Загальнодержавні функції	65,83	103,12	117,93	142,45	16.97%
у т.с. Обслуговування державеного боргу	47,98	84,51	95,79	110,46	13.16%
Оборона	27,36	52,01	59,35	74,35	8.86%
Громадський порядок, безпека, судова влада	44,62	54,64	71,67	87,85	10.47%
Економічна діяльність	34,41	37,14	31,41	47,00	5.60%
Охорона навколишнього середовища	2,60	4,05	4,77	4,74	0.56%
Житлово-комунальне господарство	0,11	0,02	0,01	0,02	0.00%
Охорона здоров'я	10,58	11,45	12,46	16,73	1.99%
Духовний та фізичний розвиток	4,87	6,62	4,96	7,90	0.94%
Освіта	28,68	30,19	34,83	41,14	4.90%
Соціальний захист та соціальне забезпечення	80,56	103,70	151,97	144,48	17.22%
у т.с. Соціальний захист пенсіонерів	75,81	94,81	142,59	133,46	15.90%
Міжбюджетні трансферти	130,60	173,98	195,40	272,60	32.48%
Усього	430,22	576,91	684,74	839,24	100.00%

Джерело: розроблено автором на основі [59].

Найбільших змін у загальній структурі видатків зазнали видатки на економічну діяльність. Їх сума зменшилась на 5,72 млрд. грн. у 2016 році, після чого уже в 2017 році спостерігається стрімке зростання на 15,58 млрд. грн., що свідчить, як про збільшення обсягів державних інвестицій (субвенцій), так і про зростання субсидій та допомог на покриття збитків підприємств окремих секторів економіки, зокрема сільського господарства та вугільної галузі [34, с. 327].

Найвагоміші статті видатків Державного бюджету України в розрізі функціональної класифікації графічно відображені на рис. 2.2.

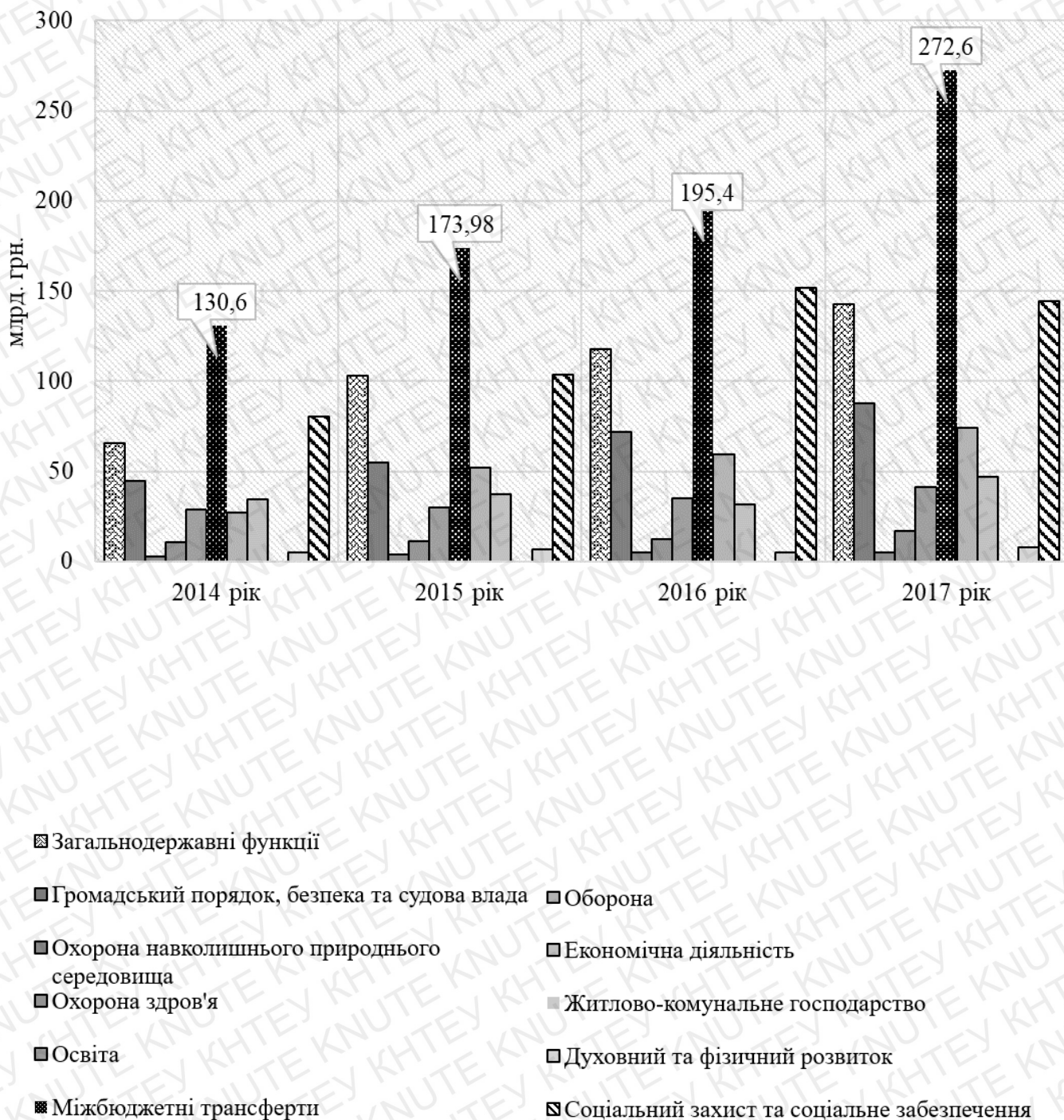

Рис. 2.3 Динаміка видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією протягом 2014-2017 рр., млрд. грн.

Джерело: розроблено автором на основі [57].

З рис. 2.3 видно, що найбільшу частку в загальній сумі видатків державного бюджету складають міжбюджетні трансферти (32,48%), сума яких щорічно зростає. Таке зростання частково можна пояснити щорічним зростанням кількості бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом, у зв'язку із

утворенням об'єднаних територіальних громад відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

Також слід звернути увагу на те, що соціальний захист та соціальне забезпечення за нинішніх складних економічних та політичних умов потребує зменшення частки у структурі видатків бюджету, для того щоб забезпечити зростання інвестиційного розвитку держави. Питома вага видатків державного бюджету, що спрямовується на фінансування соціальної сфери, у 2017 році склала близько 17,22% (144,48 млрд. грн.) та є найнижчою за останні чотири роки. Причому таке зниження почало відбуватись лише в 2017 році: видатки соціального спрямування знизились на 7,49 млрд. грн. [31, с. 16].

Про неефективність державної політики щодо населення України свідчить і той факт, що за даними Програми розвитку ООН, майже чверть населення України (24,5%) перебуває за межею бідності, кожна третя (32,6%) сім'я з дітьми є бідною і кожен п'ятий (20%) працюючий є бідним [60].

Функціонування силових структур є принциповою основою реалізації політики національної безпеки, а тому є цілком виправданою необхідність збільшення частки видатків на оборону у загальній структурі. Так протягом досліджуваного періоду сума видатків на оборону збільшилась на 46,99 млрд. грн., що можна охарактеризувати необхідністю фінансування невідкладних потреб на оборону і безпеку держави. Сюди можна віднести фінансування програм, спрямованих на модернізацію військової техніки, на збільшення кількості військовослужбовців та переозброєння армії в цілому [30, с. 61].

Аналіз інформації про бюджетні видатки за 2014-2017 рр. дає підстави стверджувати, що у їх структурі в останні роки відбулися певні зміни. Спостерігається зростання частки видатків на виконання загальнодержавних функцій та на потреби оборони. На сьогоднішній день видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення значно перевищують видатки на економічну діяльність, що і є причиною гальмування економічного розвитку країни. До основних проблем системи видатків державного бюджету також можна віднести:

- прояви соціальної незахищеності та бідності працівників бюджетної сфери. Незважаючи на те, що видатки на соціальне забезпечення займають значну частку державного бюджету, їх рівень зростає повільніше, ніж ціни на товари і послуги, а також темп інфляції. Відповідно до порога бідності, затвердженого Світовим Банком, понад 10 мільйонів українців вважаються офіційними злидарями [61];

- проблеми з наповненням державного бюджету, які з початку року стабільно посилюються, підштовхують уряд до скасування податкових пільг, посилення жорсткості фіскальних обмежень для підприємств та скорочення бюджетних видатків тощо[56].

Наявність перелічених проблем потребує пошуку напрямів оптимізації системи видатків бюджету, тому основними завданнями мають бути наступні:

- зменшення до оптимального рівня видатків на утримання органів державної влади і управління, судів і прокуратур [46];

- оптимізація видатків бюджету без скорочення пільг за рахунок послідовного впровадження розрахункових форм фінансування установ, зокрема самофінансування;

- оптимізація мережі виконавців бюджетних програм для того, щоб на одне завдання припадала мінімальна їх кількість;

- узгодженість бюджетного і податкового законодавства стосовно тих норм, які забезпечують збалансованість дохідної та видаткової частин бюджету [26, с. 77].

Отже, в умовах обмеженості бюджетних ресурсів урядом має проводитися виважена політика видатків, спрямована в першу чергу на підвищення обороноздатності держави, своєчасних виплат за борговими зобов'язаннями, фінансування відповідно до планових показників усіх соціальних виплат та допомог, а також забезпечення жорсткої економії бюджетних коштів.

2.3 Аналіз дефіциту Державного бюджету України

Протягом останніх років в Україні зберігається дефіцит державного бюджету, який, у першу чергу, зумовлений недостатніми надходженнями до Державного бюджету України, викликаними економічною кризою та нестабільною політичною ситуацією в країні. Бюджетний дефіцит є досить складним економічним явищем, у якому віддзеркалюються різні аспекти соціально-економічного розвитку суспільства, він є основним вимірником ефективності економічної політики держави [27, с. 716].

Відповідно до статті 2 Бюджетного кодексу України дефіцит бюджету визначається як перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету) [1]. При цьому йому не надано його оцінки як негативного, позитивного чи нейтрального явища. Стан бюджету, як фінансового плану держави може визначатися трьома показниками: рівновага доходів і видатків бюджету; бюджетним профіцитом – перевищення доходів над видатками бюджету; бюджетним дефіцитом – перевищення видатків над постійними доходами [44, с. 14].

Отже, варто проаналізувати динаміку Державного бюджету України за 2014-2017 рр. (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка дефіциту Державного бюджету України за 2014-2017 рр., млрд. грн.

Рік	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо (дефіциту бюджету)
2014	456,07	523,13	4,97	-72,03
2015	652,03	679,87	3,05	-30,89
2016	782,86	835,83	1,84	-54,81
2017	1016,79	1056,76	2,12	-42,09

Джерело: розроблено автором на основі [58].

Відповідно до результатів таблиці, найбільшу суму дефіциту Державного бюджету України отримано у 2014 році, що свідчить про неефективну політику

щодо управління формуванням доходів та видатків бюджету. Порівняно невисокий дефіцит державного бюджету спостерігався в 2015 році, проте в 2016 році знову відбувається його зростання й в 2017 році вдалося його дещо зменшити. Для покращення ситуації органам державного управління потрібно вжити заходи щодо збалансування бюджету шляхом збільшення доходів та зменшення видатків.

Дефіцит Державного бюджету України у 2017 році склав 42,09 млрд. грн., що становить 67,53% граничного обсягу встановленого Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» [8]. Порівняно з 2016 роком дефіцит державного бюджету зменшився на 12,72 млрд. грн.. Це зумовлено тим, що у 2016 році бюджетно-податкова політика набула стимулюючого характеру і зробила свій внесок у відновлення економічного зростання в країні [38, с. 213].

Протягом останніх 2 років доходи бюджету зростають разом із видатками, причому перший зростає швидше, в результаті дефіцит Державного бюджету України скорочується. Кредити міжнародних організацій лише збільшують дефіцит за рахунок нарощування зовнішнього державного боргу, що не є позитивною тенденцією дохідної частини бюджету.

Проаналізувавши доходи та видатки бюджету, можна зробити певні висновки щодо дефіциту Державного бюджету України. Він є основним інструментом державної фінансово-кредитної політики і здатен справляти значний вплив на соціально-економічне становище країни, а також бути чинником стримування й прискорення розвитку. В 2015 році розмір дефіциту значно скоротився порівнюючи даний показник впродовж досліджуваного періоду, але з метою повного розуміння ситуації, що склалася у цій сфері, необхідно дослідити зміни даного показника в останні роки з урахуванням змін ВВП України (див. Додаток Д).

Для того, щоб зрозуміти реальні масштаби зростання дефіциту бюджету варто зробити аналіз питомої ваги дефіциту бюджету з урахуванням змін ВВП України за більш тривалий проміжок часу, а саме 2001-2017 рр. (див. рис. 2.4) [47].

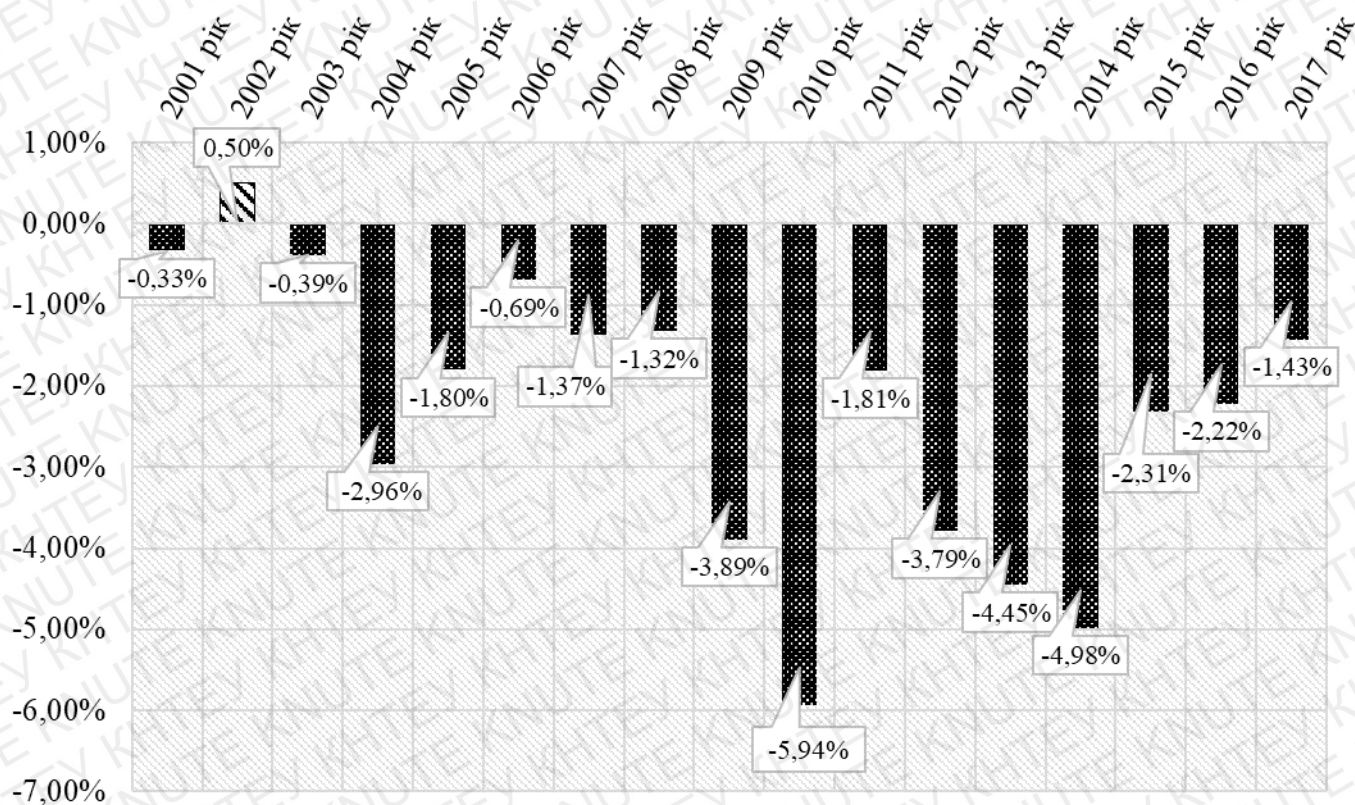

Рис. 2.4 Дефіцит Державного бюджету України у 2001-2017 рр., % ВВП

Джерело: розроблено автором на основі [57].

Відповідно до Маастрихтської угоди, підписаної 7 лютого 1992 року, дефіцит бюджету має певні обмеження, де зазначено, що дефіцит державного бюджету не має перевищувати 3% ВВП. Хоча такий норматив є досить умовним, тому що межа безпеки бюджетного дефіциту залежить від особливостей конкретної країни у тій чи іншій економічній ситуації [35, с. 147].

Враховуючи зазначене вище, впродовж 2001-2008 рр. частка дефіциту до ВВП не перевищувала 3%, що означає дотримання оптимального значення дефіциту бюджету, в 2002 році спостерігається навіть профіцит Державного бюджету України. Починаючи з 2009 року, у зв'язку з економічною кризою та інфляцією, дефіцит бюджету України починає зростати. Так, у 2010 році дефіцит Державного бюджету України склав 64,24 млрд. грн. або -5,94% до ВВП й досяг свого критичного значення впродовж досліджуваного періоду. У 2014 році частка бюджетного дефіциту у ВВП знову зазнає значного перевищення нормативного значення. У наступному році бюджетний дефіцит зменшився до 30,89 млрд. грн., обсяг ВВП знизився до 1979,46 млрд. грн., (в основному за допомогою

інфляційних джерел). В сукупному результаті дані зміни призвели до стрімкого зменшення питомої ваги дефіциту бюджету у ВВП країни з 4,6% у 2014 році до 1,56% у 2015 році. У 2016 році ВВП країни продовжує зростати, але разом з тим зростає і бюджетний дефіцит, що призвело до збільшення частки дефіциту у ВВП до 2,29%.

Наявність дефіциту здебільшого є негативним явищем, але не свідчить про незбалансованість бюджету в цілому, оскільки в процесі його складання і затвердження визначаються джерела дефіцитного фінансування. Отже, дефіцит - це складне економічне явище, у якому віддзеркалюються різні аспекти соціально-економічного розвитку суспільства, ефективність економічної політики держави [29, с. 164]. Виникнення і зростання дефіциту бюджету зумовлене економічними кризами, економічною нестабільністю, безконтрольним зростанням витрат на адміністративні цілі та інших. На рівні держави бюджетний дефіцит покривається державними внутрішніми та зовнішніми позиками, а також за допомогою грошової емісії. Постійне нагромадження заборгованості перетворюється на державний борг.

Наявність у країні дефіциту державного бюджету спричиняє посилення інфляційних процесів, кризу у сфері державних фінансів, грошової системи, збільшення залежності від позичальників і, як наслідок, погіршення соціально-економічного стану в суспільстві. В Україні основними умовами формуванні бюджетного дефіциту на сьогодні є:

- загальний спад виробництва, зниження ефективності його роботи;
- несвоєчасне проведення структурних змін в економіці;
- розвиток інфляційних процесів, кредитна та цінова політика;
- незбалансованість доходів і витрат бюджету, надмірні державні витрати;
- нестабільна політична та економічна ситуація;
- недосконалість і часті зміни українського законодавства;
- високий рівень тіньової економічної діяльності;
- відсутності інвестиційної привабливості [44, с. 18].

Держава у своїй діяльності прагне до збалансованого розподілу видатків і доходів. Для того, щоб досягти цього необхідно мати чітко налагоджену систему управління бюджетом, яка змогла б забезпечити ефективне використання бюджетних ресурсів [10]. Посилити відповідальність суб'єктів господарювання, а саме особисту майнову і кримінальну відповідальність, за дотриманням вимог законодавства, своєчасність і повноту розрахунків з бюджетом [32, с. 28].

Отже, в сучасних умовах світової глобалізації потрібно планувати і регулювати обсяг дефіциту бюджету, ефективно керувати ним та стимулювати його зменшення. Постійні державні кредити, несвоєчасні виплати можуть призвести до накопичення боргів. Через це країна може втратити економічну незалежність, в країні погіршується загальний стан економіки, що негативно відображається на рівні життя населення.

Так як дефіцит бюджету є важливим інструментом державної фінансово-кредитної політики та засобом впливу на економічне становище в країні, уряд повинен постійно контролювати розмір бюджетного дефіциту, приділяти більше уваги збільшенню доходів держави шляхом покращення системи сплати податків, поліпшення фінансового стану суб'єктів господарювання та ін. Дефіцитне фінансування для України вкрай важливе, його слід переорієнтувати на вирішення основних проблем економіки держави тобто фінансування пріоритетних галузей, пожвавлення інвестиційної діяльності та інших.

РОЗДІЛ 3 БЮДЖЕТНА РЕФОРМА ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1 Зарубіжний досвід реформування бюджетної системи та можливості його застосування в Україні

Бюджет відіграє одну з вагомих ролей у розвитку країни, виступає є її основним фінансовим планом. Досвід високорозвинених країн світу свідчить про їх вдалу забезпеченість макроекономічної стабільності, передбачає збалансований бюджет, поступове зниження його дефіциту, передбачувані показники інфляції та спрямованість бюджетної системи на ефективне вирішення загальнодержавних проблем і досягнення конкретних результатів розвитку держави. Ефективність формування бюджету залежить від продуманої податкової системи, функціонування реального сектора економіки, рівня втручання держави у економічні процеси.

Формування бюджету здійснюється з огляду на економічний потенціал країни, нагальність та масштабність завдань, що постають перед нею, ролі держави в економіці та інших факторів. При цьому, джерела формування дохідної частини бюджету ідентифікують економічне становище країни, а напрями здійснення видатків – пріоритети на сучасному етапі її розвитку [21, с. 674].

Сучасний розвиток України передбачає досягнення світових стандартів планування, формування, використання та виконання бюджету. Орієнтиром розвитку бюджетної системи слід розглядати розвинуті західноєвропейські країни та США. З огляду на зазначене вище, доцільним вбачається аналіз та порівняння вітчизняної практики бюджетування та найбільш розвинутих країн світу [18, с. 178].

Відповідно до окремих особливостей держав формування бюджету може відрізнятися. Яскравим прикладом виступає бюджетний період, який, на відміну від України, не завжди збігається з календарним роком: у США фінансовий рік починається 1 жовтня, а закінчується 30 вересня наступного року; у

Великобританії бюджетний період триває з 1 квітня по 31 березня наступного року; водночас, бюджетний період Австралії займає період із 1 червня до 31 травня.

Формування бюджету наступного року в розвинених країнах починається задовго до його настання. У США складання проекту бюджету відбувається за 18 місяців до початку фінансового року. Проект складається з декількох томів, де викладено основні фінансові пропозиції президента щодо розвитку країни, які Конгрес має схвалити і встановити для них відповідні бюджетні призначення.

Відповідно до даних Світового банку У 2014 році доходи бюджету США становили 3021,49 млрд. дол., видатки – 3506,11 млрд. дол., таким чином, бюджет було затверджено з дефіцитом у розмірі 484,62 млрд. дол. [61]. У 2015 році дефіцит бюджету зменшився на 46,20 млрд. дол., або на 9,5% порівняно з попереднім роком, а у 2016 році збільшився на 177,39 млрд. дол. або на 40,5% порівняно з 2015 роком, а в 2017 році склав 655 млрд. дол. (див. рис. 3.1).

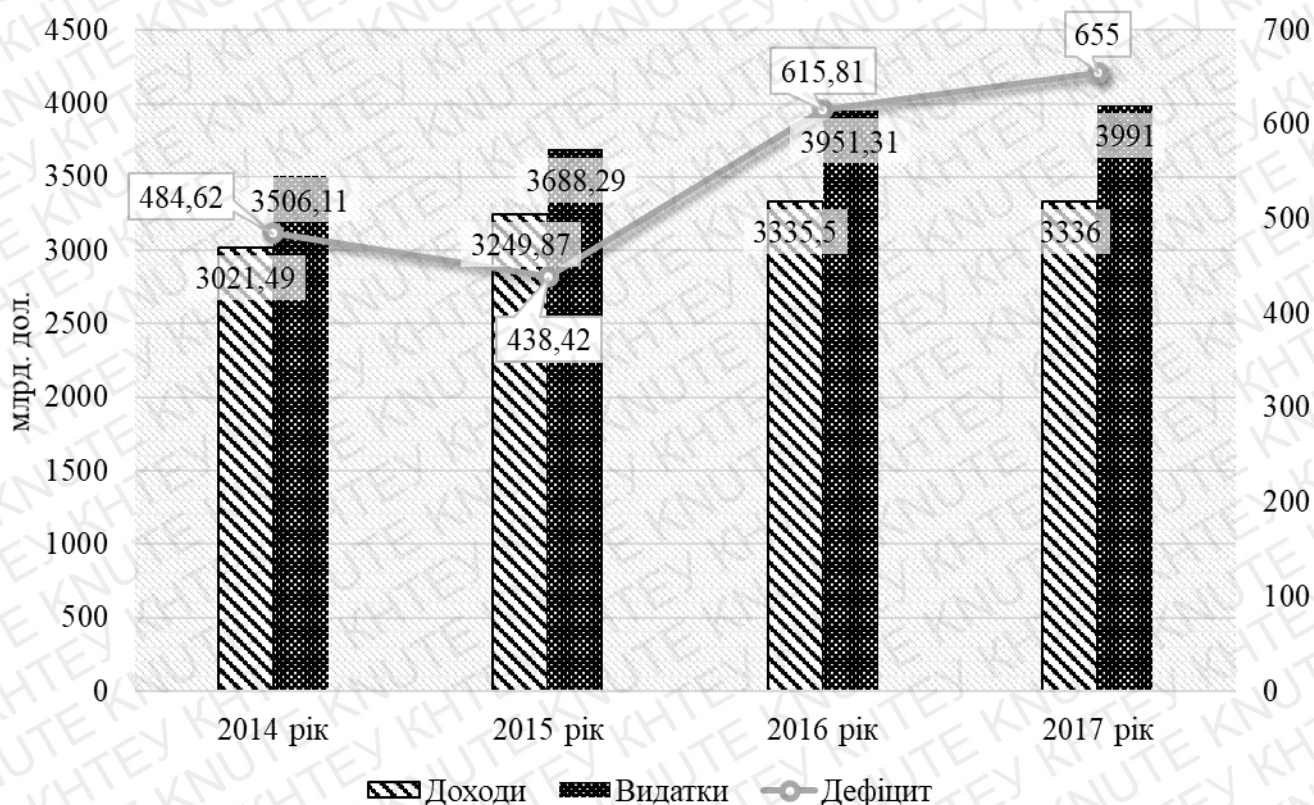

Рис. 3.1 Динаміка доходів та видатків бюджету США за 2014-2017 рр., млрд. дол.

Джерело: розроблено автором на основі [70].

Федеральний бюджет Австралії на 2014 році склав 384,1 млрд. дол. доходів та 420,3 млрд. дол. видатків, утворивши дефіцит розміром 36,24 млрд. дол. [62]. Порівняно з 2014 роком дефіцит бюджету у 2017 році зменшився на 12,3 млрд. дол., або на 33,8%. Дані за 2014-2017 рр. свідчать про позитивний характер зменшення дефіциту бюджету Австралії, що пояснюється збільшенням податкових надходжень до федерального бюджету (див. рис. 3.2).

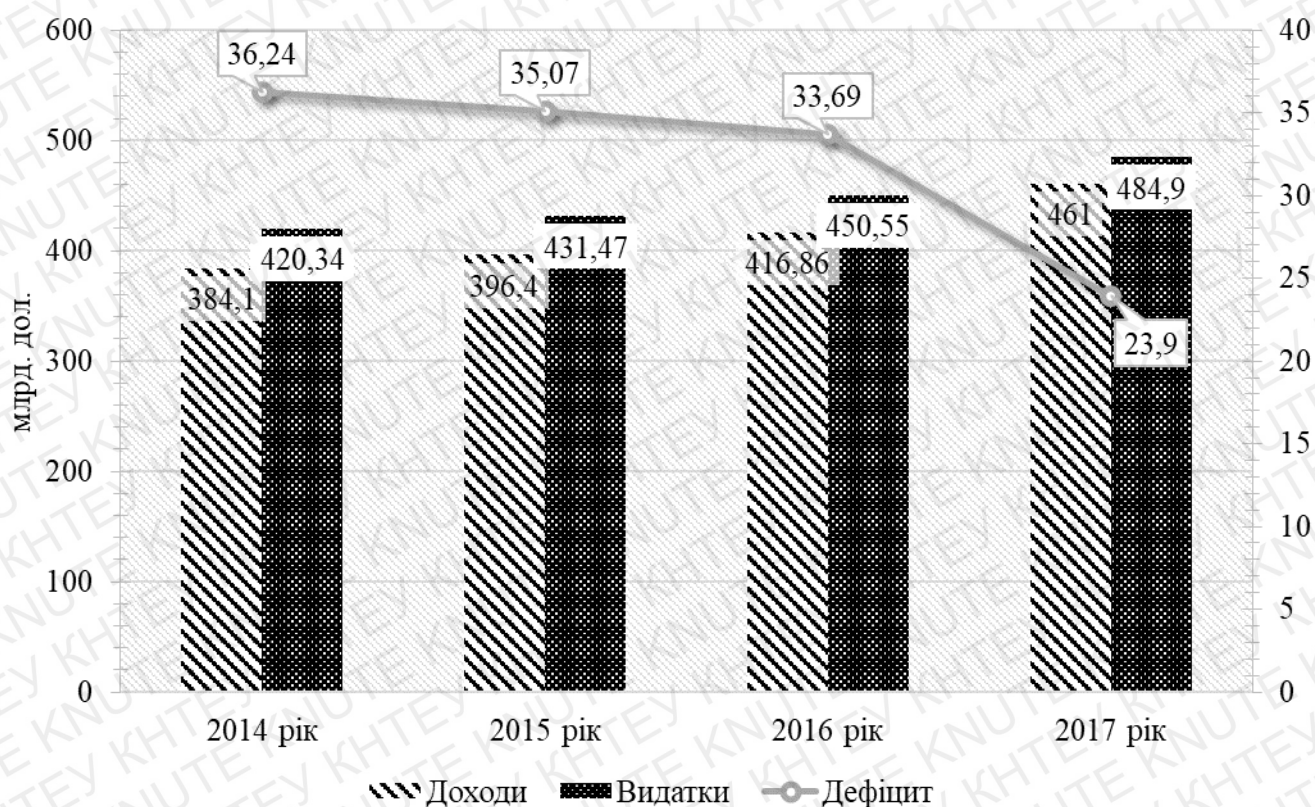

Рис. 3.2 Динаміка доходів та видатків федерального бюджету Австралії протягом 2014-2017 рр., млрд. дол.

Джерело: розроблено автором на основі [62].

Структура бюджетних доходів Австралії протягом 2014-2017 рр. не зазнала вагомих змін, окрім невеликих коливань частки її складових. Головним джерелом доходів бюджету Австралії є податкові надходження, які у 2017 році становлять 94,1% усіх надходжень бюджету.

Найбільшою статтею видатків федерального бюджету США є видатки на соціальне страхування, частка яких протягом 2014-2017 рр. практично не змінювалася й становила близько 22%. Вагомими також є видатки на оборону, медичне страхування, допомогу малозабезпеченим верствам населення тощо. З

огляду на дані структури видаткової частини США, можна відзначити, що бюджет має високу соціальну спрямованість.

Співвідношення доходів державного бюджету США до ВВП свідчить про низький рівень централізації бюджету та визначає ефективність акумулювання надходжень через податки та збори. Даний показник підтверджує незначне фінансове втручання в економіку, з огляду на одну зі світових ринкових моделей централізації ВВП - американську модель, за якою рівень централізації ВВП досягає 25-30%. За період з 2014-2017 рр. показник розподілу бюджетних доходів через ВВП у США не зазнав значних змін, тримаючись в межах 17,5-18,3%. Динаміка співвідношення видатків державного бюджету США до ВВП демонструє зміни в межах одного відсоткового пункту - від 20,4% до 21,4%, що свідчить про стабільність та стійкість її бюджетної системи.

Показники співвідношення доходів і видатків федерального бюджету до ВВП мають розглядатися в динаміці, при цьому головним фактором є стабільність показників у межах невеликого проміжку часу. Централізація федерального бюджету Австралії знаходиться на низькому рівні (28,89-35,14% - за видатками, 26,39-33,41% - за доходами), що є також типовим для США, та вказує на незначні фінансові втручання в економіку з боку держави. При цьому фінансовій підтримці підлягають лише ті соціальні верстви населення, які не здатні обійтися без державної допомоги (див. рис. 3.3).

Бюджет Великобританії на 2014 рік було затверджено з дефіцитом у розмірі 84,1 млрд. ф. ст.. Як результат, бюджетом на 2017 рік було закладено дохідну частину у сумі 716,1 млрд. ф. ст., а видаткову - 772,2 млрд. ф. ст. Порівняно з бюджетом 2014 року дефіцит у 2017 році зменшився на 33,3%, або на 28 млрд. ф. ст. і становив 56,1 млрд. ф. ст.. Бюджет Великобританії у 2017 році має соціальне спрямування і на перше місце ставить «потреби наступного покоління» [63].

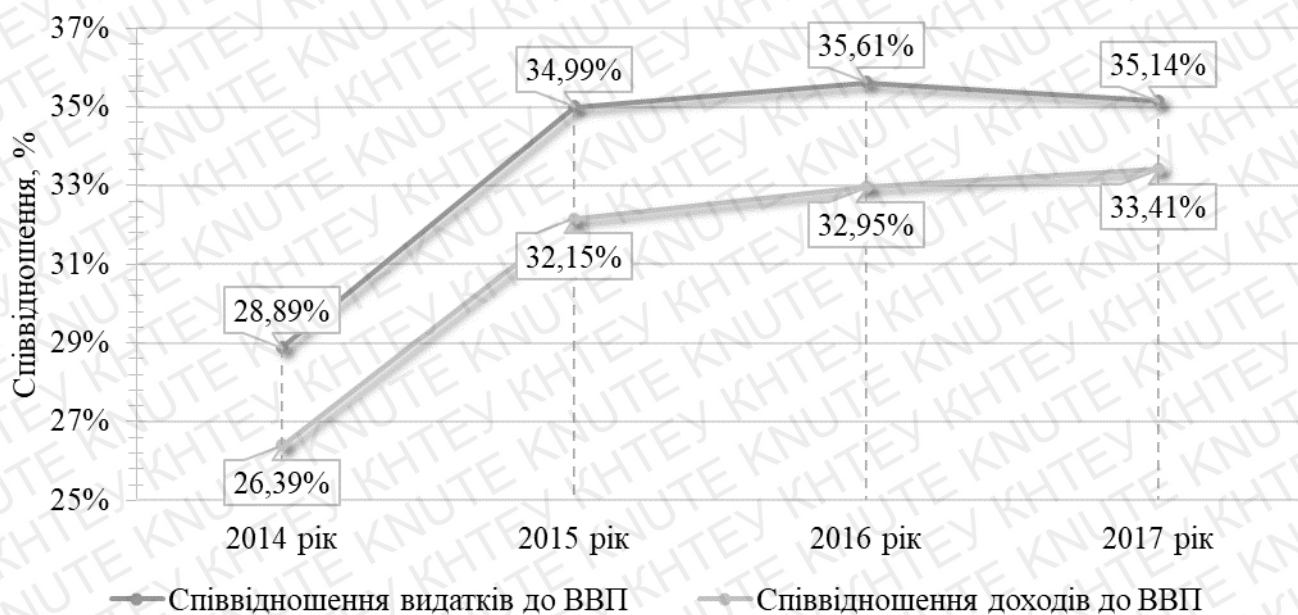

Рис. 3.3 Динаміка співвідношення доходів та видатків бюджету США до ВВП, %

Джерело: розроблено автором на основі [70].

Питома вага кожної структурної одиниці доходів бюджету Великобританії не зазнали значних змін у розрізі досліджуваного періоду й коливалися в межах 2%. Структуру доходів Великобританії за 2017 рік відображено на рис. 3.4.

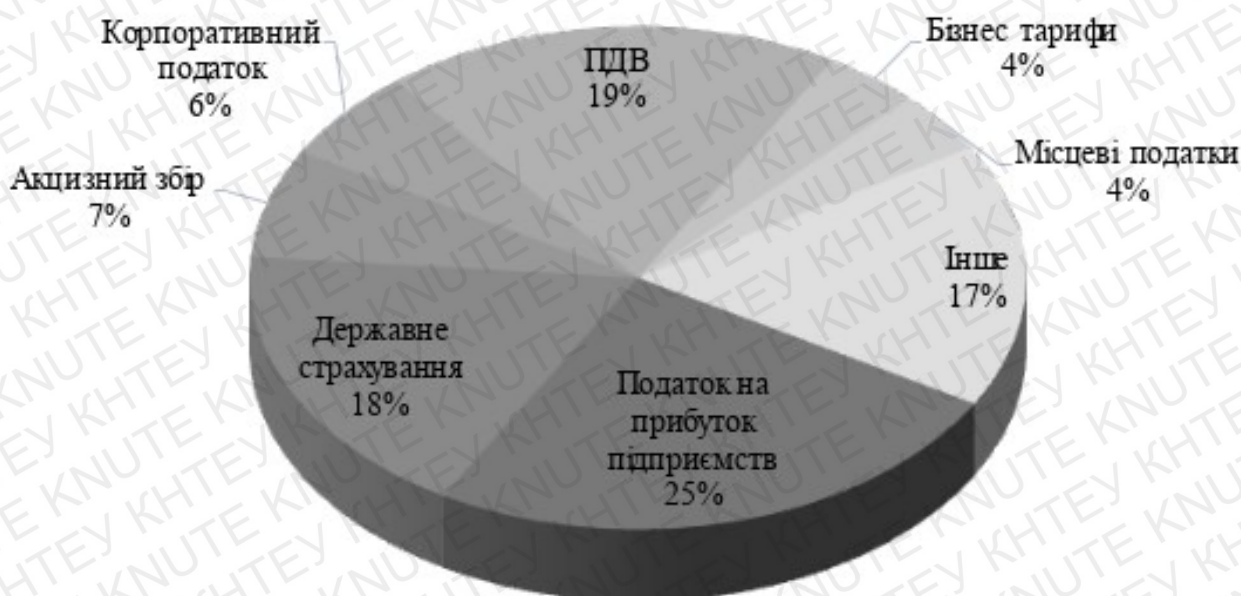

Рис. 3.4 Структура доходів бюджету Великобританії на 2017 рік, %

Джерело: розроблено автором на основі [66].

Порівняно з США, де видатки на соціальний захист становили близько 22,0% видаткової частини бюджету, Великобританія затвердила бюджет на 2017 рік з питомою вагою видатків на соціальний захист у 31,2%. Найбільша частка видатків спрямовуються також на медицину (19,3%) та освіту (13%). Таким чином, у грошовому еквіваленті видатки на соціальний захист у 2017 році становлять 240,1 млрд ф. ст., на медицину - 145,4 млрд ф. ст., а на освіту - 102,3 млрд ф. ст. (див. рис. 3.5).

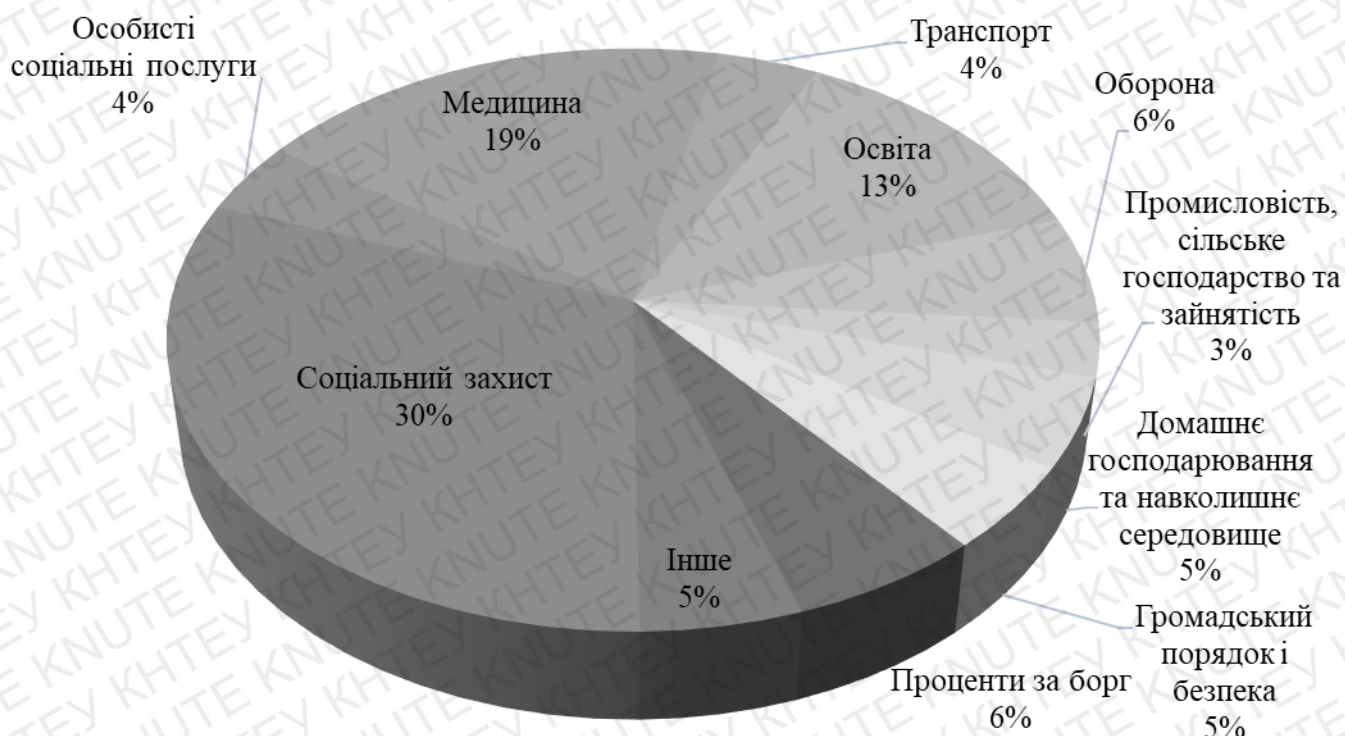

Рис. 3.5 Структура видатків бюджету Великобританії на 2017 рік, %

Джерело: розроблено автором на основі [66].

Порівнюючи показники бюджету найбільш розвинутих країн світу, необхідно звернути увагу на вітчизняну практику формування державного бюджету. Протягом 2014-2017 рр. Державний бюджет України затверджувався з дефіцитом у 72,03 млрд. грн., 30,9 млрд. грн., 54,68 млрд. грн. і 42,09 млрд. грн. відповідно. Така тенденція коливання дефіциту Державного бюджету України свідчить про недостатньо ефективне використання грошових коштів на фінансування поточних і капітальних потреб держави.

Державний бюджет України на 2016 рік у частині доходів склав 782,86 млрд грн, видатків - 835,83 млрд. грн. У 2017 році доходи бюджету збільшилися на

29,9% і становили 1016,79 млрд грн., у той час як видатки зросли на 26,4% і становили 1056,76 млрд. грн. [7]. Незважаючи на перевищення темпу приросту доходів над видатками, дефіцит бюджету у 2017 році порівняно з попереднім роком знизився на 23%.

Частка податкових надходжень у Державному бюджеті України на 2016 році становила 83,14% і знизилась до 81,45% у 2017 році. Такий спад свідчить про зниження ефективності функціонування вітчизняної податкової системи. Втім, у порівнянні з федеральним бюджетом Австралії частка податкових надходжень все ж залишається меншою: 82,2% України до 94,1% Австралії станом. Подолання даної різниці має бути орієнтиром для України у проведенні податкової та економічної політики, що забезпечить додатковий дохід за рахунок податкових надходжень у Державному бюджеті України [37, с.557].

Співвідношення доходів Державного бюджету України до ВВП протягом 2014-2017 рр. змінювалося з 29,11% до 34,09%. Така динаміка пояснюється більшими темпами приросту доходів бюджету порівняно з ВВП: 122,8% та 90,39% відповідно [47].

Розподіл видатків через ВВП України збільшувався протягом 2014-2017 рр. із 33,39% до 35,43%. Як і в ситуації з доходами бюджету, темпи приросту видатків перевищували темпи приросту ВВП. Важливим показником є відношення дефіциту Державного бюджету України до ВВП, оскільки він значною мірою відображає стан державних фінансів та показує масштаби бюджетної розбалансованості відносно національної економіки. Так, співвідношення дефіциту бюджету України до ВВП протягом 2014-2017 рр. змінювалося з 4,28% до 1,34%. (див. рис. 3.6).

При аналізі структури доходів та видатків федеральних бюджетів США та Австралії, а також бюджету Великобританії, важливим є зосередження уваги не на масштабних значеннях даних показників, а на їхній структурі та динаміці. У розвинених країнах спостерігається тенденція до зростання як дохідної, так і видаткової частини з одночасним поступовим скороченням дефіциту бюджету.

Питома вага податкових надходжень у розвинених країнах коливається від 85% до 95%, що свідчить про розвиненість їх податкових систем, високу податкову свідомість громадян та ефективну фінансову політику. Вагома частка видатків спрямовується на соціальне забезпечення громадян, що досягається високим рівнем розбудови економіки. В Україні у 2017 році частка податкових надходжень склала близько 82%, тому уряду України слід запозичити досвід розвинених країн й реформувати податкову систему у напрямку збільшення податкових надходжень до Державного бюджету України [55].

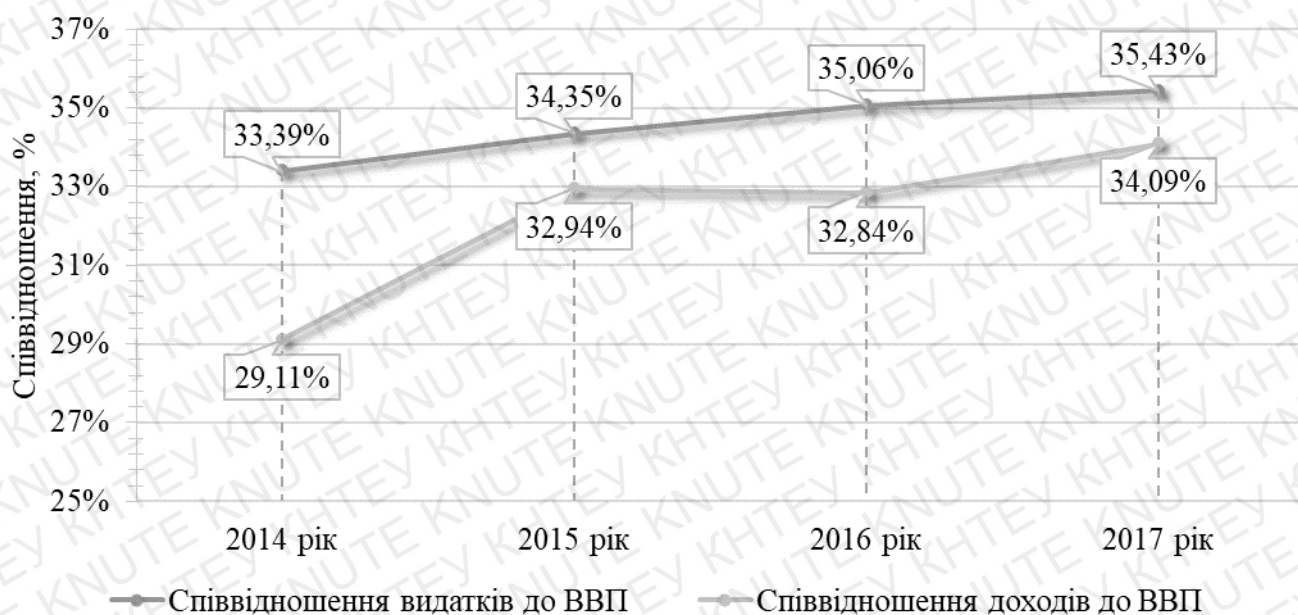

Рис. 3.6 Співвідношення доходів та видатків Державного бюджету України до ВВП за 2014-2017 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [59].

Проблема дефіциту Державного бюджету України загострюється з огляду на відсутність достатніх джерел його фінансування. Процес формування бюджету в Україні стикається з більш значним питанням – проблемою економічного розвитку та відсутністю стимулів до його нарощування. У цьому зв'язку важливою є підтримка вітчизняної економіки та забезпечення її сталого розвитку з метою функціонування держави на високому рівні, що підтверджується світовим досвідом: фінансування нагальних державних потреб за рахунок власних бюджетних коштів дозволяє державі бути більш сильною та самостійною, а владі такою, що функціонує ефективно.

3.2 Напрями забезпечення стійкості та збалансованості бюджетної системи України

Бюджет є головним інструментом державного регулювання соціально-економічних процесів. Через бюджетне регулювання держава забезпечує розробку основних напрямів формування та використання бюджетних коштів, виходячи з необхідності вирішення завдань, які стоять перед суспільством на даному етапі його розвитку. Тому вкрай необхідним є проведення ефективної та виваженої бюджетної політики, спрямованої на вирішення стратегічних завдань соціально-економічного розвитку, зокрема, стимулювання стійкого макроекономічного зростання, розвитку реального сектора економіки, підвищення рівня життя населення, підтримку малозабезпечених верств населення тощо [22, с. 147].

Таким чином, необхідне посилення впливу бюджету як однієї із складових системи державного регулювання соціально-економічного розвитку України. Бюджет повинен бути спрямований на подальший соціально-економічний розвиток держави як на довгострокову, так і на середньострокову перспективу, головним завданням яких повинно бути досягнення стійкого економічного зростання в умовах фінансової стабільності, активізації інвестиційних процесів і структурних перетворень та проведення адресної соціальної політики держави [28, с 28].

Виходячи з зазначеного вище й необхідності термінової трансформації бюджетної системи, завданнями на середньострокову перспективу повинні стати:

- підвищення збалансованості та реальності бюджету;
- подальше запровадження ефективної системи перспективного бюджетного планування та прогнозування балансу фінансових ресурсів держави з метою оптимізації їх використання для прискорення соціально-економічного розвитку держави [49];

- посилення соціальної спрямованості бюджету та якості надання соціальних гарантій;
- створення ефективної системи управління державним боргом;
- подальше запровадження програмно-цільового методу планування бюджету з метою посилення обґрунтованості та ефективності використання бюджетних коштів.

Натомість, необхідне удосконалення податкового регулювання, побудова бюджету на реформованій податковій основі, яка б забезпечувала зниження податкового навантаження, введення податкових стимулів інноваційної діяльності та поліпшення адміністрування податків.

У результаті проведеного дослідження формування дохідної частини Державного бюджету України за 2014-2017 рр. можна зробити висновок, що провідна роль у забезпеченні виконання державної функції щодо регулювання економічних процесів належить податкам, які справляються до бюджету. У Державному бюджеті України податкові надходження займають близько 82%, тобто є найбільшою бюджетоутворюючою ланкою [47].

Проте, не зважаючи на збільшення сум податкових надходжень впродовж досліджуваного періоду, податкова система залишається недосконалою. Основними недоліками залишаються: нерівномірність і несправедливість розподілу податкового навантаження; перетворення податкової системи у чинник пригнічення економічного зростання та інвестиційної активності, стимулювання ухилення від сплати податків і відтік капіталів за кордон; проблема подвійного оподаткування; нестабільність податкового законодавства. З метою усунення цих та інших проблем в оподаткування та посиленні не тільки фіскальної, а й регулюючої функції податків, в Україні проводиться новий етап реформування податкової системи.

Так, в 2017 році набув чинності закон щодо покращення інвестиційного клімату в Україні, згідно якого передбачається: ліквідація податкової міліції та створення нового органу - Фінансової поліції; адміністрування всіх баз даних Міністерства фінансів України; запровадження повноцінного електронного

кабінету платника податків; ведення відкритого реєстру заяв про розстрочення та відстрочення грошових зобов'язань або податкового боргу на сайті Державної фіскальної служби України тощо [4].

Також, для покращення й оптимізації податкових доходів важливу увагу варто приділяти пільговому оподаткування, що веде до втрат бюджету та не сприяє покращенню фінансово-господарської діяльності окремих суб'єктів та держави в цілому. Тому слід ввести до Податкового кодексу України розділ щодо податкових пільг, в якому визначити загальний порядок встановлення, зміни та скасування податкових пільг, напрямки використання, ведення обліку, здійснення контролю за цільовим використанням коштів, вивільнених у зв'язку з пільговим оподаткуванням [38, с. 69].

Необхідно ввести в практику правило, за яким використання видаткової частини Державного бюджету України повинно бути спрямоване на пріоритетні напрями. Тобто встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням коштів та результатами їх використання. Тому витрати на освіту, науку, інфраструктуру повинні бути пріоритетними, їх частка в загальних витратах бюджетної системи України повинна збільшуватися щороку. Найбільшою статтею видатків впродовж 2014-2017 рр. залишаються міжбюджетні трансферти, що складають 48%, сума яких щорічно зростає. Однак, слід зазначити що впродовж досліджуваного періоду виросли видатки на освіту та науку, насамперед це відбулося у зв'язку підвищення заробітної плати шкільних вчителів, крім того значно збільшився стипендіальний фонд. В 2017 році стартувала структурна медична реформа, яка буде проводитися в декілька етапів, тож видатки на охорону здоров'я також зросли на 27%. Таким чином, витрати бюджету в цілому сприяють реформуванню соціальної сфери, яка включає системи освіти, охорони здоров'я, культури та інші [27, с. 715].

У сфері видатків бюджету повинна здійснюватися система подальшої оптимізації бюджетних програм. Перехід на якісно новий рівень управління видатками Державного бюджету України повинен провадитись за рахунок

підвищення ефективності витрат бюджетних коштів, оптимізації бюджетних дотацій та субвенцій, посилення соціальної спрямованості видатків.

Проведення скоординованої економічної і фінансової політики в прийнятті рішень у галузі державних фінансів дозволить підвищити керованість і ефективність фінансово-бюджетних процесів в державі, провести структурно-інституційне реформування економіки та сприятиме посиленню інвестиційного клімату.

Таким чином, державний бюджет спрямований на підвищення добробуту населення, вирішення низки фінансових проблем, через вирішення яких можна отримати суттєві економічні та соціальні наслідки для підтримки започаткованого відновлення економіки та створення надійного підґрунтя для сталого розвитку економіки. При цьому вирівнювання умов господарювання стає основним чинником утвердження в Україні інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку.

Кінцевим результатом такої діяльності повинно стати підвищення конкурентоспроможності економіки за рахунок активізації інвестиційної діяльності та інтеграції національного господарства у світове співтовариство.

Такі дії дозволять підвищити темпи економічного зростання та започаткувати активний вплив бюджетної системи на фінансові зв'язки і потоки між секторами економіки, що стане необхідною умовою подальшого економічного зростання. Фінансове оздоровлення реального сектора економіки, створення сприятливих макроекономічних умов і проведення виваженої податкової реформи, як правило, стимулюють забезпечення надходжень до державного та місцевих бюджетів. Загалом такі дії сприяють загальноекономічній рівновазі, збалансованості і соціальній спрямованості бюджету, створенню інституційних умов для оптимізації бюджетної і податкової систем, формуванню ефективної системи управління державними фінансами. Натомість, фіскальна політика повинна бути спрямована на підтримку фінансової стабільності, що повинно стати основним фактором стимулювання інвестиційної активності.

Прерогативою державної бюджетної системи повинні стати питання активізації розвитку ринку внутрішніх державних запозичень і поступового заміщення зовнішнього боргу внутрішнім, тобто необхідно змінити вектор формування боргової політики держави. Адже внутрішні запозичення тільки перерозподіляють наявні в країні ресурси між секторами економіки [52].

Реалізація такого підходу до розвитку бюджету та відповідних заходів їх запровадження формує нові тенденції в динаміці та структурі попиту та пропозиції, що прискорює реформування економіки [39, с. 19].

До необхідних інструментів забезпечення стійкості бюджетної системи України також слід віднести подальший розвиток програмно-цільового методу у бюджетному процесі. Програмно-цільовий метод формування бюджету вперше був використаний у США в середині 1960-х років з метою планування доходів і витрат автомобілебудівної компанії «Форд», а на рівні держави його вперше було застосовано з метою розробки кошторису міністерства оборони США.

Практика застосування цього методу свідчить про його переваги, порівняно з іншими методами, що використовуються в процесі розробки проектів бюджетів, зокрема:

- забезпечення прозорості бюджетного процесу;
- забезпечення результативності виконання бюджету та здійснення оцінки діяльності учасників бюджетного процесу щодо досягнення поставлених цілей та виконання завдань [43, с. 247];
- упорядкування організації діяльності та посилення діяльності головного розпорядника бюджетних коштів щодо формування і виконання бюджетних програм;
- підвищення якості розроблення бюджетної політики, ефективності розподілу і використання бюджетних коштів [41, с. 245].

Програмно-цільовий метод було вперше запроваджено у бюджетний процес в Україні у 2002 році, однак впровадження програмно-цільового методу бюджетування у бюджетний процес в Україні й до теперішнього часу стикається з низкою проблем. Так, основними причинами неефективності застосування

програмно-цільового методу у бюджетному плануванні та низької результативності бюджетних програм в Україні є: надмірна кількість бюджетних програм; нечіткість критеріїв деталізації та вартісної оцінки бюджетних програм і напрямів діяльності розпорядників різного рівня; відсутність реальних розрахунків і ґрунтовних вимірів для досягнення поставленої мети бюджетних програм; відсутність пріоритетів у бюджетній політиці на середньо- й довгострокову перспективу тощо [33, с. 198].

Для повного та успішного переходу на програмно-цільовий метод формування бюджету в Україні необхідно вдосконалити:

- структуру бюджетних програм з метою усунення організаційних та інформаційних обмежень, що заважають роботі керівників установ всіх рівнів.
- практику розрахунку видатків бюджету, яка може бути покращена шляхом використання методів аналізу витрат.
- розроблення та запровадження нової системи звітності щодо виконання бюджетних програм [52].

Отже, оскільки програмно-цільовий метод бюджетування дає змогу досягти вищої якості надання державних послуг та ефективності використання бюджетних коштів, то його повноцінне застосування на всіх рівнях бюджетної системи повинно бути першим кроком до забезпечення збалансованості бюджетної системи України.

Також слід зазначити, що стало традиційним прийняття Закону про Державний бюджет України з порушенням строків його прийняття, відповідно порушуються терміни прийняття бюджетів нижчого рівня, унаслідок чого порушуються строки прийняття рішень про місцеві бюджети. Натомість, бюджетні видатки як місцевими, так і Державним бюджетом України у січні, як правило, здійснюються у розмірі 1/12 бюджету попереднього року. Слід нагадати, що у 2010 році масштаб тривалості прийняття бюджету був просто вражаючий: Закон про Державний бюджет України на 2010 рік було прийнято 27 квітня 2010 року (із затримкою майже на 5 місяців). Дана тенденція порушення термінів прийняття Державного бюджету України спостерігалась також і в 2014 році [5].

Таким чином, Верховною Радою України постійно порушуються вимоги Бюджетного кодексу України на стадії розгляду та затвердження проекту Державного бюджету України. Вихід з цієї ситуації вбачається у негайному встановленні реальної та суворой відповідальності усіх учасників бюджетного процесу за порушення норм бюджетного законодавства [48].

Натомість, недотримання бюджетних прав веде, поряд з іншими чинниками, до дефіциту бюджету, який відображає всю складність економічних відносин, що потребує чіткої організації контролюючої, стимулюючої та організаційної функцій бюджетної політики держави. В цілому необхідне удосконалення процесу формування бюджетів та їх дефіциту, зокрема:

- запровадження жорсткого контролю за раціональним і ефективним використанням коштів бюджетів усіх рівнів;
- зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування і забезпечення його фінансової незалежності;
- вдосконалення методів погашення дефіциту бюджету, а саме: запозичень, скорочення видатків, емісійного, податкового, інвестиційного, інфляційного [53].

Планування і прогнозування бюджетного дефіциту повинно базуватись на розрахунках показників виконання планів надходження доходів, їх поелементному аналізі та передбачати зміни їх надходження у поточному та найближчому періодах.

Відпрацювання взаємозв'язку бюджетного дефіциту і економічного зростання дозволить поліпшити якість фінансового прогнозування доходів і видатків державного і місцевих бюджетів та їх дефіциту, без чого неможливо здійснювати обгрунтовану економічну політику.

3.3 Пріоритетні напрями розробки бюджетної політики економічного розвитку України

З моменту здобуття незалежності України сформовані засади сучасної системи управління державними фінансами. Створена система державних фінансів, що відповідає умовам та вимогам ринкової економіки, законодавчі основи фінансового забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Впроваджено програмно-цільовий метод у бюджетний процес. Закріплені на постійній основі джерела доходів з їх розподілом між державним і місцевими бюджетами. У 2001 році прийнятий Бюджетний кодекс України, в якому впорядковані і систематизовані чинні норми законодавства у бюджетній системі [48].

Таким чином, з моменту здобуття незалежності в Україні сформовані основи сучасного бюджетного механізму, створена цілісна система бюджетного регулювання. Разом з тим, у формуванні та реалізації бюджетної політики існує значний спектр невирішених питань, які в середньостроковому і довгостроковому періоді можуть негативно вплинути на її ефективність.

На даному етапі розвитку України існує ряд проблем, які потребують негайного вирішення, для забезпечення формування бюджетної політики економічного розвитку країни, а саме:

- впродовж досліджуваного періоду видатки Державного бюджету України мали тенденцію до безперервного зростання, так з 2014 року видатки зросли більше ніж в 2 рази і склали в 2017 році 1017,79 млрд.грн. Разом з тим, незважаючи на щорічне зростання видатків державного бюджету, їх результативність знижується, що пов'язано насамперед з нестабільною економічною ситуацією;

- відсутність взаємозв'язку між стратегічним та бюджетним плануванням у зв'язку з незавершеністю і продовженням реформ у сфері державних фінансів, що не дає забезпечити стабільність середньострокового бюджетного планування;

- спостерігається тенденція до системного збільшення державного боргу. Так, з 2008 року спостерігається зростання державного боргу як в абсолютному значенні, так і щодо ВВП. Відношення державного боргу до ВВП в 2008 році склало 13,79%, в 2009 році – 24,85%, в 2010 році – 29,88%, в 2011 році – 27,44%, в

2012 році – 28,29%, в 2013 році – 32,99%, в 2014 році – 59,71%, в 2015 – 67,15%, 2016 році – 69,23%, 2017 році – 61,54% тощо.

Необхідність вирішення вищевказаних проблем та виправлення негативних тенденцій, в свою чергу, визначає потребу формування нової бюджетної політики. З урахуванням пріоритетів соціально-економічного розвитку України на середньо- і довгостроковий період метою бюджетної політики має стати забезпечення збалансованості державних фінансів і стабільності соціально-економічного розвитку країни.

З метою досягнення економічного розвитку України за допомогою формування нової бюджетної політики, важливим є вирішення наступних завдань:

- забезпечення макроекономічної стабільності та збалансованості державного бюджету;
- концентрація бюджетних витрат на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку країни;
- підвищення ефективності використання бюджетних коштів;
- підвищення економічної віддачі податкової системи;
- підтримання державного, квазідержавного і зовнішнього боргу країни на безпечному рівні;
- фіскальна децентралізація тощо [11].

На даному етапі соціально-економічного розвитку України важливими завданнями бюджетної політики є створення дієвого механізму управління бюджетним процесом як складової системи управління державними фінансами, встановлення взаємозв'язку між стратегічними цілями розвитку держави та можливостями бюджету у середньостроковій перспективі, забезпечення прозорості, передбачуваності та послідовності бюджетної політики.

На основі зарубіжного досвіду щодо формування та реалізації бюджетної політики можна визначити основні бюджетні пріоритети на сучасному етапі розвитку економіки України, а саме запровадження та підвищення рівня

середньострокового бюджетного планування і моніторингу соціально-економічної результативності бюджетних витрат [42, с.67].

Державне регулювання економічної та соціальної політики реалізується за допомогою бюджетного механізму, який включає як процес перерозподілу вартості ВВП, так і вплив на соціально-економічний розвиток держави та адміністративно-територіальних одиниць. Перспективне прогнозування доходів і видатків бюджету є одним із вагомих елементів державного регулювання сталого розвитку та забезпечення економічного зростання [54].

Бюджетне регулювання у сфері видатків є важливою складовою фінансової політики, яка суттєво впливає на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць та держави в цілому. Від якості та своєчасності прийняття рішень з питань, зокрема, формування бюджетних видатків залежить збалансованість державних фінансів, рівень ефективності державного регулювання економічних процесів. Через видатки бюджету уособлюється роль держави у регулюванні економічних процесів, забезпеченні макроекономічного зростання, соціальних гарантій населення, вдосконалення структури суспільного виробництва.

Перспективне бюджетне планування на основі програмно-цільового методу дає можливість встановлювати чіткі пріоритети у сфері бюджетних видатків, розробляти і реалізовувати ефективну бюджетну політику, посилювати бюджетний контроль та підвищити відповідальність головних розпорядників за розподілом і використанням бюджетних коштів. Зазначене сприятиме посиленню позитивного впливу бюджетної політики на соціальний розвиток та економічне зростання як передумови підвищення життєвого рівня та добробуту населення.

Отже, відповідно до вищезазначеного, основними принципами бюджетної політики в Україні мають стати:

- реалістичність дохідної та видаткової частини Державного бюджету України;
- обґрунтованість рівня державних витрат і зобов'язань;

- посилення результативності бюджетного планування за допомогою застосування принципів бюджетування, орієнтованого на результат;
- адресність державної підтримки;
- підвищення відповідальності за використання бюджетних коштів;
- ощадливість у витрачанні коштів.
- ефективний розподіл бюджетних коштів, який забезпечує найбільший соціально-економічний ефект тощо.

На даному етапі економічного розвитку України особливо вагомим є необхідність переосмислення ролі бюджетної політики та підвищення її ефективності. Розробка і реалізація бюджетної політики має спиратися на науково обґрунтовані положення та досвід розвинених країн світу з питань бюджетних відносин, що безперечно посилить збалансованість державних фінансів та створить необхідні умови для підвищення рівня керованості економічних процесів країни. Формування бюджетної політики, визначення пріоритетів соціально-економічного розвитку країни необхідно здійснювати, виходячи із відповідного рівня економічного зростання.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Результатом випускної кваліфікаційної роботи є теоретичне узагальнення та вирішення наукової проблеми, що виявляється в обґрунтуванні теоретичних засад розвитку бюджетної системи, дослідженні проблематики та практики формування і використання Державного бюджету України у ринкових умовах, а також визначенні шляхів реформування економіки. Це дозволило сформулювати низку висновків теоретичного та науково-практичного характеру, які відображають вирішення завдань випускної роботи відповідно до поставленої мети:

1) Дослідження бюджетної системи дає змогу зробити висновок, що становлення бюджетної системи України пройшло тривалий шлях розвитку з початку проголошення України незалежною державою й до сьогодні, протягом якого відбувались зміни в побудові відповідно до діючого на той час суспільноекономічного ладу та устрою держави.

2) На підставі найвності різноманіття наукових підходів щодо трактування дефініції «бюджетна система» слід її розглядати як закономірне явище, а саме, як систему соціально-економічних та організаційно-правових відносин, що складаються між органами державної влади, місцевого самоврядування, а також іншими суб'єктами національної економіки з приводу мобілізації до бюджетів, визначених бюджетним устроєм, розподілу і використання частини вартості ВВП та які діють законодавчо на будь-якій стадії розвитку суспільства з метою фінансового забезпечення виконання державою своїх функцій і її соціальноекономічного розвитку.

3) Аналіз основних тенденцій формування Державного бюджету України протягом 2014-2017 рр. дає змогу виявити основні макроекономічні чинники, що впливають на рівень доходної частини національного бюджету. До основних факторів, що впливають на формування централізованого фонду держави є: рівень ВВП, рівень податкових ставок, рівень банківського процента, курс національної валюти, рівень інфляції, внутрішній та зовнішній державний борг, сальдо торговельного балансу, тіньовий стан економіки країни. З іншої сторони

була виявлена: недосконалість податкового законодавства та наявність значних пільг в оподаткуванні при низькій фінансовій дисципліні суб'єктів господарювання, низька конкурентоспроможність держави тощо.

4) Аналіз системи видатків бюджету протягом досліджуваного періоду показав, що динаміка видатків бюджету має тенденцію до зростання. Проблеми розподілу і використання бюджетного фонду виникають у зв'язку із впливом зовнішніх чинників, які обумовлені наслідками економічної і політичної кризи, а також застосуванням розширеним управлінням. Аналіз видаткової частини бюджету дозволив дійти висновку про низьку еластичність видатків, найбільша питома вага яких приходить на фінансування соціально-культурної сфери. Проведений аналіз видаткової частини бюджету та оцінювання впливу видатків на економіку показав, що на сьогоднішній день видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення значно перевищують видатки на економічну діяльність, що і є причиною гальмування економічного розвитку країни.

5) Досліджуючи досвід високорозвинених країн світу функціонування бюджетної системи, можна дійти до висновку, що бюджетна система України потребує реформування спираючись на досвід розвинених країн. З огляду на зарубіжний досвід більш переконливі аргументи знаходяться на стороні підтримки інноваційної діяльності та залучення додаткових фінансових ресурсів шляхом утворення благодійного інвестиційного клімату. Крім того, заслуговує на увагу досвід країн щодо вдосконалення бюджетного планування та прогнозування. В контексті аналізу ситуації в Україні важливо відмітити такий напрям реформування бюджетної системи, як удосконалення її інституційного механізму. В умовах зростання конкуренції за наявні бюджетні ресурси, складність бюджетного процесу і бюджетних процедур надзвичайно важливим питанням є оцінка результативності системи загалом і кожної її ланки для міжнародного порівняння основних індикаторів її активності, визначення вектору розвитку країни на перспективу.

Таким чином, проведені дослідження надало можливість висунути низку пропозицій щодо реформування бюджетної системи у напрямку забезпечення стабільності економіки та стимулювання економічного зростання України, а саме:

- зміну бюджетної ідеології шляхом подальшого розвитку та повноцінного впровадження програмно-цільового методу управління бюджетними коштами;
- запровадження механізмів стимулювання економічної активності органів державної та місцевої влади з метою самозабезпечення та збільшення фінансової стійкості бюджету;
- досягнення оптимального рівня розподілу ресурсу між державним та місцевими бюджетами для забезпечення фінансової спроможності органів влади;
- удосконалення системи планування показників бюджету та їх прогнозування на середньострокову та довгострокову перспективу;
- підвищення прозорості та ефективності системи взаємовідносин між бюджетами усіх рівнів, що дасть змогу підвищити індекс відкритості бюджету, покращить доступ громадськості до інформації про планування, виконання та використання бюджетних коштів;
- розробку й реалізацію виваженої боргової політики держави;
- збереження з урахуванням податкового законодавства частки перерозподілу ВВП через зведений бюджет на рівні не вищому, ніж 30%;
- дотримання строків складання, розгляду, затвердження, виконання та складання звітів про виконання бюджетів усіх рівнів та зменшення до мінімуму впливу політичних факторів під час бюджетного процесу;
- забезпечення дієвого бюджетного контролю на кожній стадії бюджетного процесу.

Отже, зважаючи на суттєві зміни, які відбуваються у практиці організації бюджетних відносин в контексті проведення бюджетної реформи в Україні, засади функціонування бюджетної системи України потребують подальшого розвитку та ґрунтовного вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456>
2. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Про виконання Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» [Електронний ресурс]: Висновки рахункової палати від 11.04.2018. № 10-4. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16755386/Vysn_RP
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 21.12.2016 № 1797-VIII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1797-19>
5. Про Державний бюджет України на 2014 рік [Електронний ресурс]: Закон України від 16.01.2014 № 719-VII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-18>
6. Про Державний бюджет України на 2015 рік [Електронний ресурс]: Закон України від 28.12.2014 № 80-VIII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-19>
7. Про Державний бюджет України на 2016 рік [Електронний ресурс]: Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19>
8. Про Державний бюджет України на 2017 рік [Електронний ресурс]: Закон України від 21.12.2016. №1801-VII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>
9. Про Державний бюджет України на 2018 рік [Електронний ресурс]: Закон України від 07.12.2017. №2246-VIII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>

10. Про ефективне використання державних коштів [Електронний ресурс]: постанова КМУ від 11.10.16 № 710. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/710-2016-%D0%BF>

11. Про Основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки [Електронний ресурс]: Проект постанови ВРУ від 15.06.2017 № 6591. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DH53300A.html

12. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі [Електронний ресурс]: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2018 №538-2002-р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538-2002-%D1%80>

13. Булгакова С.О. Бюджетна система України: навч. посіб. / С.О. Булгакова, Л.І. Василенко, Л.В. Єрмошенко, Ц.Г. Огонь та ін. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2002. – 228 с.

14. Ватаманюк З.Г. Економічна теорія: макро- і мікроекономіка : навч. посіб. / З. Г. Ватаманюк, С. М. Панчишин та ін. – К. : Альтернативи, 2009. 608 с.

15. Дема Д.І. Бюджетна система: навч. посіб. / Д.І. Дема, Н.М. Фещенко, І.А. Шубенко. - Житомир: Житомирський національний агроекологічний університет, 2014. – 500 с.

16. Ковальчук С.В. Фінанси: навч. посіб. / С.В. Ковальчук, І.В. Форкун. – Львів: «Новий Світ – 2000», 2006. 568 с.

17. Сорока Р.С., Благун І.Г. Бюджетна система: навч. посіб. / Р.С. Сорока, І.Г. Благун. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 236 с.

18. Федосов В.М., Опарін В.М., Львовчкін С.В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія / за наук. ред. В.М. Федосова. - К.: КНЕУ, 2002. - 387 с.

19. Федосов В.М. Бюджетна система: підруч. / за наук. ред. В.М. Федосова., С.І. Юрія. - К.: Центр учбов. літератури ; Тернопіль : Екон. думка., 2012. - 871 с.

20. Фещенко Л.В. Бюджетна система України: навч. посіб. / Л.В. Фещенко, П.В. Проноза, Н.В. Кузьминчук. – К.: Кондор, 2008. – 440 с.

21. Чугунов І.Я. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку: монографія / І.Я. Чугунов, В.І. Міщенко та ін.; за ред. І.Я. Чугунова. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 848 с.
22. Чугунов І.Я., Павелко А.В., Канєва Т.В. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва, та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 376 с.
23. Юрій С.І., Федосов В.М. Фінанси: підруч. / за ред. С.І. Юрія та В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
24. Юрій С.І., Дем'янишина В.Г., Кириленко О.П. Бюджетна система України: підруч. / за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.
25. Б'юкенен Дж. Суспільні фінанси і суспільний вибір / Дж. Б'юкенен, М. Масгрейв, А. Річард; пер. з англ. - К.: Києво-Могилян. акад., 2004. -. 176 с.
26. Боголіб Т.М. Забезпечення стійкості бюджетної системи України в умовах кризових явищ / Т.М. Боголіб // Економічний часопис ХХІ. – 2014. – №7-8. – С. 72-86.
27. Західна О.Р., Петик Л.О., Щур-Живко О.С. Аналіз доходів та видатків Державного бюджету України / О.Р. Західна, Л.О. Петик, О.С. Щур-Живко // Молодий вчений. 2018. № 2 (54) . С. 714-718.
28. Зимовець В.В. Державна фінансова політика економічного розвитку / В.В. Зимовець // Ін-т екон. та прогнозів. 2010. С. 240.
29. Кейнс Дж.М. Избранные произведения: пер. с. англ. / Дж.М. Кейнс. - М.: Экономика, 1993. 540 с.
30. Корень Н.В. Бюджетна безпека як складова економічної безпеки: сутнісно-структурний аспект / Н.В. Корень //Формування ринкових відносин в Україні. 2015. № 11 (174). С. 59–62.
31. Кучер Г.В. Державний сектор країн світу крізь призму глобальних фінансових індикаторів / Г.В. Кучер // Науковий економічний журнал “Інтелект-ХХІ”. 2017. № 4. С. 14-21.

32. Кучер Г.В. Трансформація ролі держави як джерела фінансування суспільного розвитку в умовах глобалізації / Г.В. Кучер // Економіка та держава. 2017. № 8. С. 27-31.

33. Лисяк Л.В. Бюджетна складова реалізації домінуючих напрямів суспільного розвитку: монографія / Лисяк Л.В., Гриценко О.В., Качула С.В., Роменська К.М. та ін.; за наук. ред. Л. В. Лисяк. –Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. – 396 с.

34. Набока Т.С. Управління видатками бюджету та напрямки його вдосконалення в Україні: дис. канд. ек. наук : 08.00.08 / Т.С. Набока. – Київ, 2015. – 349 с.

35. Радіонова І.Ф. Фінансова політика як феномен інституціональної економіки / І.Ф. Радіонова // Фінанси України. – К., 2007. – № 11. – С. 53-63.

36. Самуельсон П.Э. Экономика: пер. с англ./ П.Э. Самуельсон, В.Д. Нордхаус. 18-е изд. - М. : Вильямс, 2010. 1360 с.

37. Слободянюк Н.О. Проблемні питання формування дохідної частини бюджету: сучасні реалії / Н.О. Слободянюк // Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 15. С. 554-558.

38. Тарангул Л.Л. Податкова політика держави: теорія формування та практика реалізації: монографія / Л.Л. Тарангул та ін.; Нац. ун-т держ. податк. служби України, Н.-д. центр з пробл. оподаткування. – Ірпінь : ВЦ НУ ДПС України, 2013. – 405 с.

39. Чугунов І.Я. Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин / І.Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 4. – С. 13-22.

40. Чугунов І.Я. Інституційна архітектура бюджетної системи / І.Я. Чугунов // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 3–10.

41. Чугунов І.Я., Брижан К.В. Бюджетна політика в умовах трансформації економіки / І.Я. Чугунов // Економічний вісник університету. - 2017. - Вип. 32(1). - С. 241-251.

42. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень / І.Я. Чугунов // Економічний часопис-XXI. 2016. № 3-4 (2). С. 66–69.

43. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки / І.Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. 2016. № 5. С. 5–18.

44. Шлапак О.В. Державні фінанси України в сучасних умовах: проблеми стабілізації та антикризового управління / О.В. Шлапак // Фінанси України. 2014. № 4. С. 7-31.

45. Городецька Т.Е. Аналіз податкових надходжень в системі доходів бюджету [Електронний ресурс] / Т.Е. Городецька // Молодий вчений. 2017. № 2. С. 243-247. – Режим доступу http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_2_61

46. Дем'янишин В.Г., Лободіна З.М. Концептуальні засади бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави [Електронний ресурс] / В.Г. Дем'янишин, З.М. Лободіна // Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2017. - Вип. 1. - С. 77-88. – Режим доступу http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2017_1_8

47. Західна О.Р. Аналіз доходів та видатків державного бюджету України [Електронний ресурс] / О.Р. Західна // Молодий вчений. - 2018. - № 2(2). - С. 714-718. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_2\(2\)_65](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_2(2)_65)

48. Лободіна З.М. Бюджетна система України: проблеми функціонування та перспективи вдосконалення [Електронний ресурс] / З.М. Лободіна // Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2015. - Вип. 3. - С. 29-42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2015_3_5

49. Макогон В.Д. Бюджетне прогнозування як інструмент державного регулювання економічних процесів [Електронний ресурс] / В.Д. Макогон // Бізнес Інформ. - 2017. - № 10. - С. 314-318. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_10_50

50. Мельничук Н.Ю. Видатки Державного бюджету України: сутність та особливості управління [Електронний ресурс] / Н.Ю. Мельничук // Управління розвитком. - 2018. - № 1. - С. 42–49. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2018_1_9

51. Молохова Я.О. Бюджетна система України: становлення та розвиток [Електронний ресурс] / Я.О. Малахова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси,

право. - 2013. - № 1. - С. 93-98. – Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2013_1_15

52. Пальчевич Г.Т. Бюджетне регулювання інноваційного розвитку [Електронний ресурс] / Г.Т. Пальчевич // Інтелект ХХІ. - 2018. - № 3. - С. 117-120.

– Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2018_3_26

53. Радіонов Ю.Д. Бюджетне регулювання економічного розвитку [Електронний ресурс] / Ю.Д. Радіонов // Наукові праці НДФІ. - 2016. - Вип. 1. - С.

83-94. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2016_1_7

54. Степанова Г.М. Бюджетне регулювання соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс] / Г.М. Степанова // Бізнес Інформ. - 2017.

- № 2. - С. 231-237. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_2_36

55. Степанова Г.М. Бюджетне регулювання в умовах інституційних перетворень [Електронний ресурс] / Г.М. Степанова // Молодий вчений. - 2015. -

№ 2(3). С. 79-82. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2\(3\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2(3)_21)

56. Чугунов І.Я. Бюджетна система в інституційному середовищі суспільства [Електронний ресурс] / І.Я. Чугунов // Фінанси України. - 2009. - №

11. - С. 3-12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2009_11_2

57. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

58. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/22813>

59. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>

60. Офіційний сайт ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/millenniumgoals/>

61. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>

62. Australian Government Budget Financial Statements [Electronic resource]. – Regime of access: https://www.budget.gov.au/2015-16/content/bp1/html/bp1_bs9.htm

63. United Kingdom - Budget 2014 [Electronic resource]. – Regime of access: <https://www.gov.uk/government/publications/budget-2014-documents>
64. United Kingdom - Budget 2015 [Electronic resource]. – Regime of access: <https://www.gov.uk/government/publications/budget-2015-documents>
65. United Kingdom - Budget 2016 [Electronic resource]. – Regime of access: <https://www.gov.uk/government/publications/budget-2016-documents>
66. United Kingdom - Budget 2017 [Electronic resource]. – Regime of access: <https://www.gov.uk/government/publications/budget-2016-documents>
67. Budget Of The United States Government [Electronic resource]. – Regime of access: <https://www.gpo.gov/fdsys/browse/collection.action?collectionCode=BUDGET>

ДОДАТКИ

Додаток А

Доходи Державного бюджету України за 2014-2017 рр., млрд. грн. [58]

Код бюджетної класифікації	Показники	2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік	
		План з урахуванням внесених змін	Виконано станом на 01.01.2015 р.	План з урахуванням внесених змін	Виконано станом на 01.01.2016 р.	План з урахуванням внесених змін	Виконано станом на 01.01.2017 р.	План з урахуванням внесених змін	Виконано станом на 01.01.2018 р.
10000000	Податкові надходження	387,17	367,51	496,64	507,64	634,40	650,78	824,10	828,16
11000000	<i>Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості</i>	121,45	115,40	132,04	139,04	182,17	199,01	256,07	259,08
12000000	<i>Податки на власність</i>	0,40	0,40	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
13000000	<i>Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів</i>	38,02	33,60	46,61	41,96	64,75	46,61	51,96	51,13
14000000	<i>Внутрішні податки на товари та послуги</i>	189,15	184,12	246,58	249,25	325,04	337,26	428,82	435,43
15000000	<i>Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції</i>	15,71	12,61	37,67	40,30	19,64	20,37	23,52	24,54
16000000	<i>Окремі податки і збори, що зараховуються до місцевих бюджетів</i>	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
17000000	<i>Рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси</i>	6,44	5,99	6,59	7,25	0,00	0,28	0,00	-0,01
18000000	<i>Місцеві податки і збори</i>	7,91	8,06	23,55	27,04	37,65	42,26	50,43	53,28
19000000	<i>Інші податки та збори</i>	8,09	7,34	3,61	2,80	5,16	5,00	13,29	4,70
20000000	Неподаткові надходження	93,70	80,61	129,67	140,15	130,56	125,50	158,19	154,55
21000000	<i>Доходи від власності та підприємницької діяльності</i>	28,53	28,81	67,43	71,56	53,77	53,36	73,30	73,89
22000000	<i>Адміністративні збори та</i>	6,49	6,89	7,36	17,85	9,62	11,39	11,39	14,42

Код		2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік	
бюджетної класифікації	платежі, отримані від некомерційної господарської діяльності								
24000000	<i>Інші неподаткові надходження</i>	16,26	13,24	7,02	9,04	11,80	11,80	13,38	13,58
25000000	<i>Власні надходження бюджетних установ</i>	42,41	31,67	47,87	41,69	55,37	48,95	60,12	52,66
30000000	Доходи від операцій з капіталом	4,15	2,02	2,24	1,80	2,69	1,59	2,40	2,16
31000000	<i>Надходження від продажу основного капіталу</i>	1,20	0,42	0,51	0,77	0,62	0,52	0,86	0,65
32000000	<i>Надходження від реалізації державних запасів товарів</i>	1,25	0,84	0,62	0,10	1,12	0,12	0,21	0,18
33000000	<i>Кошти від продажу землі і нематеріальних активів</i>	1,71	0,75	1,10	0,92	0,94	0,96	1,33	1,33
42000000	Від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	5,23	5,38	5,10	1,88	5,64	4,20	1,86	1,63
50000000	Цільові фонди	0,61	0,54	2,03	0,56	8,30	0,78	23,27	30,47
Разом доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)		490,86	456,07	635,68	652,03	781,58	782,86	1009,82	1016,97

**Видатки Державного бюджету України за економічною класифікацією видатків та кредитування бюджету за
2014-2017 рр., млрд. грн. [58]**

Код бюджетної класифікації	Показники	2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік	
		План з урахуванням внесених змін	Виконано станом на 01.01.2015 р.	План з урахуванням внесених змін	Виконано станом на 01.01.2016 р.	План з урахуванням внесених змін	Виконано станом на 01.01.2017 р.	План з урахуванням внесених змін	Виконано станом на 01.01.2018 р.
2000	ПОТОЧНІ ВИДАТКИ	547,70	502,93	656,01	633,12	787,94	762,70	990,59	957,08
2100	Оплата праці і нарахування на заробітну плату	171,65	162,45	187,73	185,57	223,55	221,66	269,86	263,71
2110	Оплата праці	127,90	121,22	140,35	138,88	185,14	183,77	223,27	218,35
2111	<i>Заробітна плата</i>	101,73	95,09	104,57	103,17	130,59	129,25	159,19	154,54
2112	<i>Грошове забезпечення військовослужбовців</i>	26,17	26,13	35,78	35,72	54,54	54,52	64,09	63,81
2120	Нарахування на оплату праці	43,75	41,23	47,38	46,68	38,42	37,89	46,58	45,36
2200	Використання товарів і послуг	125,22	107,95	156,53	142,69	177,08	157,66	267,91	247,93
2210	<i>Предмети, матеріали, обладнання та інвентар</i>	14,35	12,27	20,40	19,39	25,09	23,81	24,37	23,13
2220	<i>Медикаменти та перев'язувальні матеріали</i>	8,37	7,85	13,86	12,27	15,35	14,85	9,88	9,59
2230	<i>Продукти харчування</i>	9,89	8,70	12,40	11,84	13,79	13,03	14,24	13,48
2240	<i>Оплата послуг (крім комунальних)</i>	12,61	8,59	16,22	14,18	21,13	18,35	25,02	22,05
2250	<i>Видатки на відрядження</i>	1,70	1,43	2,44	2,16	2,81	2,61	3,65	3,36
2260	Видатки та заходи спеціального призначення	7,35	6,96	15,27	13,93	16,30	11,91	22,03	19,54
2270	Оплата комунальних послуг та енергоносіїв	18,82	16,08	24,12	22,03	26,45	24,27	24,09	22,00
2271	<i>Оплата теплопостачання</i>	8,02	6,65	10,77	9,84	11,24	10,15	8,75	7,89

2272	Оплата водопостачання і водовідведення	0,93	0,77	0,93	0,84	1,02	0,92	0,82	0,74
2273	Оплата електроенергії	5,53	4,88	6,38	5,90	7,93	7,49	8,16	7,55
2274	Оплата природного газу	3,24	2,82	4,66	4,19	4,66	4,22	4,55	4,13
2275	Оплата інших енергоносіїв	1,11	0,96	1,37	1,26	1,59	1,49	1,80	1,69
2280	Дослідження і розробки, окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм	52,12	46,07	51,83	46,89	56,16	48,83	144,63	134,78
2281	Дослідження і розробки, окремі заходи розвитку по реалізації державних (регіональних) програм	10,62	9,02	13,35	11,18	20,13	16,48	29,62	25,77
2282	Окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, не віднесені до заходів розвитку	41,49	37,04	38,48	35,71	36,03	32,35	115,01	109,01
2400	Обслуговування боргових зобов'язань	53,22	52,48	90,11	88,48	98,80	97,69	111,74	111,59
2410	Обслуговування внутрішніх боргових зобов'язань	35,85	35,61	61,18	60,91	65,13	64,43	73,22	73,12
2420	Обслуговування зовнішніх боргових зобов'язань	17,36	16,87	28,93	27,57	33,67	33,25	38,52	38,47
2600	Поточні трансферти	41,55	37,25	30,56	27,22	26,95	25,35	51,23	46,73
2610	Субсидії та поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям)	41,33	37,06	28,93	25,61	24,99	23,41	48,42	43,95
2620	Поточні трансферти органам державного управління інших рівнів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2630	Поточні трансферти урядам іноземних держав та міжнародним організаціям	0,21	0,19	1,63	1,61	1,96	1,94	2,80	2,78
2700	Соціальне забезпечення	146,61	133,83	171,81	170,41	253,92	253,08	282,25	280,05

2710	Виплата пенсій і допомоги	83,50	77,54	96,22	96,17	144,10	144,08	134,71	134,71
2720	Стипендії	1,35	1,23	1,34	1,30	1,30	1,26	5,59	5,16
2730	Інші виплати населенню	61,76	55,06	74,25	72,94	108,53	107,75	141,95	140,17
2800	Інші поточні видатки	9,46	8,97	19,27	18,75	7,62	7,25	7,61	7,07
3000	КАПІТАЛЬНІ ВИДАТКИ	38,88	20,20	60,28	46,75	95,14	73,13	128,45	99,89
3100	Придбання основного капіталу	26,64	14,63	43,32	35,76	67,07	51,96	79,10	60,31
3110	Придбання обладнання і предметів довгострокового користування	7,51	5,81	10,47	8,79	22,38	18,40	20,19	15,81
3120	Капітальне будівництво (придбання)	4,03	1,90	10,24	8,29	9,47	7,01	14,22	9,82
3121	<i>Капітальне будівництво (придбання) житла</i>	0,91	0,45	2,53	1,83	2,28	2,12	4,06	2,79
3122	<i>Капітальне будівництво (придбання) інших об'єктів</i>	3,13	1,45	7,71	6,46	7,19	4,89	10,16	7,03
3130	Капітальний ремонт	8,76	4,35	12,09	10,46	21,33	17,27	27,91	22,74
3131	<i>Капітальний ремонт житлового фонду (приміщень)</i>	1,12	0,52	1,58	1,39	2,71	2,19	3,47	2,99
3132	<i>Капітальний ремонт інших об'єктів</i>	7,64	3,83	10,51	9,07	18,62	15,08	24,44	19,75
3140	Реконструкція та реставрація	5,01	1,90	7,70	5,96	11,19	7,67	14,86	10,32
3141	<i>Реконструкція житлового фонду (приміщень)</i>	0,24	0,09	0,29	0,23	0,41	0,26	0,50	0,33
3142	<i>Реконструкція та реставрація інших об'єктів</i>	4,63	1,74	7,13	5,48	10,41	7,12	13,30	9,25
3143	<i>Реставрація пам'яток культури, історії та архітектури</i>	0,13	0,07	0,28	0,25	0,37	0,30	1,06	0,74
3150	Створення державних запасів і резервів	0,62	0,01	0,85	0,33	1,05	0,11	0,63	0,53
3200	Капітальні трансферти	12,24	5,57	16,96	10,99	28,07	21,17	49,35	39,58

3210	Капітальні трансферти підприємствам (установам, організаціям)	12,11	5,51	16,68	10,74	27,30	20,50	48,55	38,82
3220	Капітальні трансферти органам державного управління інших рівнів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
3240	Капітальні трансферти населенню	0,13	0,06	0,28	0,25	0,77	0,67	0,68	0,65
9000	НЕРОЗПОДЛЕНІ ВИДАТКИ	1,65	0,00	0,98	0,00	0,53	0,00	0,55	0,00
	ВСЬОГО	588,23	523,13	717,27	679,87	883,61	835,83	1119,60	1056,97

**Видатки Державного бюджету України за програмною класифікацією видатків та кредитування бюджету за
2014-2017 рр., млрд. грн. [58]**

Код бюджетної класифікації	Головні розпорядники бюджетних коштів	2014 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.	
		Факт виконання, млрд. грн.	Частка в загальному обсязі, %	Факт виконання, млрд. грн.	Частка в загальному обсязі, %	Факт виконання, млрд. грн.	Частка в загальному обсязі, %	Факт виконання, млрд. грн.	Частка в загальному обсязі, %
110000	Верховна Рада України	6,63	0.15%	8,28	0.12%	8,28	0.12%	11,32	0.13%
300000	Державне управління справами	10,20	0.24%	13,94	0.20%	13,94	0.20%	22,96	0.27%
410000	Госп-фін. департамент Секретаріату КМ України	2,49	0.06%	3,03	0.04%	3,03	0.04%	11,19	0.13%
500000	Державна судова адміністрація	45,08	1.05%	64,92	0.95%	64,92	0.95%	87,15	1.04%
0600000-0800000	Верховний, Конституційний та інші вищі суди України	4,89	0.11%	6,06	0.09%	6,06	0.09%	8,15	0.10%
900000	Генеральна прокуратура України	28,11	0.65%	31,25	0.46%	31,25	0.46%	56,57	0.67%
1000000	Міністерство внутрішніх справ	242,35	5.63%	503,23	7.35%	503,23	7.35%	587,57	7.00%
1100000	Міністерство енергетики та вугільної промисловості	98,59	2.29%	27,81	0.41%	27,81	0.41%	32,64	0.39%
1200000	Міністерство економічного розвитку і торгівлі	10,54	0.25%	12,69	0.19%	12,69	0.19%	26,92	0.32%
1210000	Міністерство економічного розвитку (загальнодержавні витрати)	0,23	0.01%	0,27	0.00%	0,27	0.00%	0,37	0.00%
1400000	Міністерство закордонних справ	12,08	0.28%	28,33	0.41%	28,33	0.41%	35,83	0.43%
1700000	Державний комітет телебачення і радіомовлення	7,84	0.18%	13,25	0.19%	13,25	0.19%	0,39	0.00%
1800000	Міністерство культури	22,15	0.51%	26,55	0.39%	26,55	0.39%	16,23	0.19%
1810000	Міністерство культури (загальнодержавні витрати)	0,00	0.00%	0,00		0,00		42,13	0.50%
1900000	Держагентство лісових ресурсів	4,99	0.12%	0,00		0,00		688,59	8.20%

2100000	Міністерство оборони	265,10	6.16%	580,97	8.48%	580,97	8.48%	325,16	3.87%
2200000	Міністерство освіти і науки	218,93	5.09%	282,52	4.13%	282,52	4.13%	516,36	6.15%
2300000	Міністерство охорони здоров'я	86,49	2.01%	122,48	1.79%	122,48	1.79%	168,24	2.00%
2310000	Міністерство охорони здоров'я (загально-державні витрати)	2,58	0.06%	447,68	6.54%	447,68	6.54%	579,69	6.91%
2400000	Міністерство екології та природних ресурсів	35,86	0.83%	64,56	0.94%	64,56	0.94%	74,88	0.89%
2500000	Міністерство соціальної політики	806,59	18.75%	1511,66	22.08%	1511,66	22.08%	1440,40	17.16%
2506000	у т.с. Пенсійний фонд	758,14	17.62%	1425,86	20.82%	1425,86	20.82%	1334,59	15.90%
2510000	Міністерство соціальної політики (загально-державні витрати)	5,11	0.12%	10,34	0.15%	10,34	0.15%	14,95	0.18%
2750000	Міністерство регіонального розвитку ти ЖКГ	3,70	0.09%	19,16	0.28%	19,16	0.28%	15,51	0.18%
2760000	Міністерство регіонального розвитку ти ЖКГ (загальнодержавні витрати)	124,23	2.89%	37,37	0.55%	37,37	0.55%	122,48	1.46%
2800000	Міністерство аграрної політики	55,01	1.28%	21,89	0.32%	21,89	0.32%	90,39	1.08%
3100000	Міністерство інфраструктури	15,47	0.36%	6,09	0.09%	6,09	0.09%	11,03	0.13%
3110000	Держагентство автомобільних доріг	142,50	3.31%	150,91	2.20%	150,91	2.20%	201,65	2.40%
3130000	Держагентство автомобільних доріг (загальнодержавні витрати)	13,96	0.32%	0,00		0,00		21,03	0.25%
3300000	Міністерство доходів і зборів	54,68	1.27%	0,00		0,00		118,11	1.41%
3400000	Міністерство молоді та спорту	6,67	0.16%	13,91	0.20%	13,91	0.20%	2627,54	31.31%
3500000	Міністерство фінансів	13,25	0.31%	82,37	1.20%	82,37	1.20%	96,40	1.15%
3510000	Міністерство фінансів (загальнодержавні витрати)	1639,83	38.12%	2000,59	29.22%	2000,59	29.22%	2,45	0.03%
3600000	Міністерство юстиції	50,59	1.18%	69,51	1.02%	69,51	1.02%	6,26	0.07%
3700000	Держслужба з надзвичайних ситуацій	41,13	0.96%	1,12	0.02%	1,12	0.02%	5,49	0.07%
6380000	Державне космічне агентство	30,51	0.71%	24,15	0.35%	24,15	0.35%	29,18	0.35%
6520000	СБУ	38,06	0.88%	58,31	0.85%	58,31	0.85%	71,88	0.86%
6540000-6590000	Національні академії	57,83	1.34%	54,30	0.79%	54,30	0.79%	73,67	0.88%

6730000	ЦВК	13,89	0.32%	1,27	0.02%	1,27	0.02%	1,07	0.01%
6740000	ЦВК (загальнодержавні витрати)	0,24	0.01%	0,51	0.01%	0,51	0.01%	0,89	0.01%
5000000-6800000	Інші державні агентства, комітети, комісії та служби	51,00	1.19%	54,21	0.79%	54,21	0.79%	73,41	0.87%
7710000-7970000	Облдержадміністрації та КМ АР Крим	32,80	0.76%	46,32	0.68%	46,32	0.68%	76,17	0.91%
ВСЬОГО		4302,18	100.00%	6847,43	100.00%	6847,43	100.00%	8392,44	100.00%

Видатки Державного бюджету України за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету за 2014-2017 рр., млрд. грн. [58]

Код бюджетної класифікації	Показники	2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік	
		План з урахуванням внесених змін	Виконано станом на 01.01.2015 р.	План з урахуванням внесених змін	Виконано станом на 01.01.2016 р.	План з урахуванням внесених змін	Виконано станом на 01.01.2017 р.	План з урахуванням внесених змін	Виконано станом на 01.01.2018 р.
0100	Загальнодержавні функції	81,86	76,85	121,85	117,64	140,49	134,26	172,84	166,30
0110	Вищі органи державного управління, органи місцевої влади та місцевого самоврядування, фінансова та зовнішньополітична діяльність	22,22	20,25	24,81	23,46	34,17	30,41	50,47	45,74
0130	Інші загальні функції державного управління	4,78	2,47	5,06	3,68	5,74	4,66	7,34	5,93
0150	Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері державного управління	3,47	3,27	3,29	3,11	3,14	2,89	4,07	3,83
0160	Проведення виборів та референдумів	1,44	1,42	1,29	1,22	0,20	0,19	0,23	0,21
0170	Обслуговування боргу	49,96	49,43	87,40	86,17	97,24	96,11	110,71	110,58
0200	Оборона	28,76	27,37	54,58	52,02	66,71	59,36	77,85	74,36
0210	Військова оборона	24,88	24,38	49,40	47,40	59,66	53,40	70,43	67,11
0220	Цивільна оборона	1,08	0,45	1,36	0,82	1,67	0,61	1,44	1,31
0240	Військова освіта	0,96	0,91	1,47	1,45	2,01	1,99	2,42	2,40
0260	Інша діяльність у сфері оборони	1,85	1,63	2,36	2,35	3,36	3,36	3,55	3,54
0300	Громадський порядок, безпека та судова влада	46,94	44,86	56,16	54,96	72,95	72,06	92,79	88,49
0310	Діяльність із забезпечення	22,54	22,09	28,74	28,45	39,45	39,28	41,39	40,97

	громадського порядку, боротьба із злочинністю та охорона державного кордону								
0320	Протипожежний захист та рятування	4,84	4,52	5,04	4,93	6,50	6,41	9,63	9,30
0330	Судова влада	5,37	5,00	5,14	5,07	7,23	7,10	11,61	9,66
0340	Кримінально-виконавча система та виправні заходи	2,97	2,90	3,06	3,05	3,64	3,62	4,70	4,64
0350	Діяльність у сфері безпеки держави	4,32	4,28	5,97	5,77	7,75	7,67	10,95	10,10
0360	Нагляд за додержанням законів та представницькі функції в суді	3,02	2,81	2,99	2,98	3,34	3,12	5,86	5,66
0370	Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері громадського порядку, безпеки та судової влади	0,15	0,13	0,14	0,14	0,17	0,16	0,07	0,07
0380	Інша діяльність у сфері громадського порядку, безпеки та судової влади	3,73	3,15	5,08	4,58	4,87	4,70	8,57	8,08
0400	Економічна діяльність	56,72	43,64	66,57	56,26	79,03	66,19	121,21	102,88
0410	Загальна економічна, торговельна та трудова діяльність	1,09	0,78	1,14	1,03	3,04	2,52	4,45	3,94
0420	Сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство	7,19	5,87	6,74	6,06	6,20	5,78	13,89	12,94
0430	Паливно-енергетичний комплекс	10,17	9,34	3,57	1,90	2,28	2,25	3,02	2,82
0440	Інша промисловість та будівництво	0,52	0,34	0,51	0,44	2,39	0,55	2,44	1,87
0450	Транспорт	23,66	18,78	34,98	31,11	33,13	29,26	57,08	49,39
0460	Зв'язок, телекомунікації та інформатика	0,23	0,19	0,29	0,26	0,42	0,38	1,01	0,95

0470	Інші галузі економіки	4,33	2,95	6,97	5,45	7,16	6,51	9,15	7,54
0480	Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки в галузях економіки	0,89	0,84	0,90	0,83	1,07	1,01	1,49	1,41
0490	Інша економічна діяльність	8,64	4,55	11,47	9,18	23,35	17,93	28,67	22,02
0500	Охорона навколишнього природного середовища	6,63	3,48	7,16	5,53	8,11	6,26	9,69	7,35
0510	Запобігання та ліквідація забруднення навколишнього природного середовища	5,10	2,89	5,22	4,30	6,45	5,23	6,88	5,46
0520	Збереження природно-заповідного фонду	0,12	0,07	0,13	0,11	0,29	0,26	0,46	0,43
0530	Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони навколишнього природного середовища	0,07	0,07	0,09	0,08	0,09	0,08	0,11	0,10
0540	Інша діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища	1,35	0,46	1,72	1,04	1,29	0,68	2,25	1,35
0600	Житлово-комунальне господарство	21,63	17,81	18,08	15,70	20,52	17,55	30,84	27,19
0610	Житлове господарство	1,86	1,02	3,09	2,74	5,73	4,96	8,52	7,81
0620	Комунальне господарство	6,29	4,34	9,44	8,24	14,71	12,52	19,44	17,52
0640	Інша діяльність у сфері житлово-комунального господарства	13,48	12,45	5,55	4,73	0,07	0,06	2,88	1,86
0700	Охорона здоров'я	64,12	57,15	75,44	71,00	78,90	75,50	108,17	102,39
0710	Медична продукція та обладнання	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
0720	Поліклініки і амбулаторії, швидка та невідкладна допомога	13,68	12,31	14,69	14,22	17,09	16,41	23,34	22,78
0730	Лікарні та санаторно-курортні заклади	41,24	36,86	47,77	46,01	48,05	46,41	64,82	62,54

0740	Санітарно-профілактичні та протиепідемічні заходи і заклади	1,13	1,05	1,21	1,14	1,23	1,20	1,50	1,47
0750	Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони здоров'я	0,38	0,35	0,46	0,41	0,40	0,35	0,49	0,39
0760	Інша діяльність у сфері охорони здоров'я	7,69	6,57	11,32	9,21	12,13	11,13	18,02	15,21
0800	Духовний та фізичний розвиток	16,44	13,86	17,86	16,23	17,89	16,90	25,72	24,34
0810	Фізична культура і спорт	4,99	4,28	7,11	6,12	4,76	4,53	7,23	6,96
0820	Культура та мистецтво	10,19	8,48	9,29	8,69	11,28	10,55	16,49	15,43
0830	Засоби масової інформації	1,18	1,02	1,40	1,35	1,79	1,76	1,87	1,83
0840	Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері духовного та фізичного розвитку	0,04	0,04	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
0850	Інша діяльність у сфері духовного та фізичного розвитку та інформації	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,09	0,09
0900	Освіта	113,00	100,11	121,14	114,19	139,25	129,44	192,09	177,92
0910	Дошкільна освіта	17,68	15,19	18,82	18,14	21,25	20,12	29,59	28,21
0920	Загальна середня освіта	47,05	42,42	51,84	49,67	59,83	56,53	89,55	84,35
0930	Професійно-технічна освіта	6,67	5,89	6,35	6,17	6,37	6,18	9,35	8,28
0940	Вища освіта	32,02	28,34	34,16	30,98	39,39	35,23	43,71	38,84
0950	Післядипломна освіта	1,01	0,89	1,04	0,95	1,15	1,06	1,49	1,41
0960	Позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми	5,04	4,37	4,94	4,78	5,62	5,41	8,08	7,81
0970	Програми матеріального забезпечення навчальних закладів	0,24	0,18	0,31	0,26	0,41	0,38	0,49	0,41
0980	Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері	0,63	0,58	0,72	0,68	0,86	0,80	1,14	1,07

	освіти								
0990	Інші заклади та заходи у сфері освіти	2,66	2,25	2,97	2,56	4,37	3,73	8,69	7,54
1000	Соціальний захист та соціальне забезпечення	152,13	138,00	178,43	176,34	259,76	258,33	288,40	285,76
1010	Соціальний захист на випадок непрацевдатності	8,78	7,96	8,79	8,70	10,44	10,31	13,13	12,83
1020	Соціальний захист пенсіонерів	86,25	79,81	99,80	99,59	147,83	147,61	140,47	140,23
1030	Соціальний захист ветеранів війни та праці	5,72	4,69	5,60	5,37	7,05	6,98	6,86	6,79
1040	Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	39,84	36,40	36,60	36,48	40,82	40,71	45,09	44,12
1050	Соціальний захист безробітних	0,08	0,06	0,06	0,06	0,10	0,09	0,12	0,11
1060	Допомога у вирішенні житлового питання	3,96	2,60	16,05	15,52	41,92	41,63	69,08	68,73
1070	Соціальний захист інших категорій населення	6,38	5,57	9,09	8,62	8,49	8,34	9,59	9,47
1080	Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
1090	Інша діяльність у сфері соціального захисту	1,10	0,90	2,42	2,00	3,10	2,65	4,05	3,46
	ВСЬОГО	588,23	523,13	717,27	679,87	883,61	835,83	1119,60	1056,97

Валовий внутрішній продукт (у цінах попереднього року) за 2014-2017 рр., млрд. грн. [57]

Показники	2014 рік					2015 рік					2016 рік					2017 рік				
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	У цілому за рік	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	У цілому за рік	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	У цілому за рік	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	У цілому за рік
Валовий внутрішній продукт	312,91	339,03	379,40	337,84	1369,19	304,75	336,00	408,99	382,08	1431,83	423,84	474,79	583,61	554,84	2037,08	510,45	570,69	700,13	664,32	2445,59
Склад валового внутрішнього продукту																				
1. За виробничим методом																				
Сільське, лісове та рибне господарство	9,77	15,11	68,49	38,36	131,72	11,40	16,34	80,59	45,77	154,09	17,43	25,58	127,69	84,29	254,99	18,99	27,25	139,94	86,51	272,68
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	18,47	19,19	16,13	14,93	68,73	15,41	17,27	18,02	17,47	68,17	22,75	23,30	24,20	24,45	94,69	29,34	30,64	31,56	32,28	123,82
Переробна промисловість	37,50	42,06	34,67	36,59	150,82	36,09	41,91	40,51	45,98	164,49	56,18	62,77	58,47	67,95	245,37	69,11	78,53	72,92	85,64	306,20
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	11,19	9,27	8,66	9,63	38,76	10,91	9,06	9,07	10,40	39,44	14,91	11,75	12,51	14,80	53,97	19,83	14,73	16,26	18,45	69,28
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1,58	1,66	1,25	1,27	5,76	1,26	1,36	1,37	1,29	5,29	1,56	1,75	1,75	1,64	6,69	1,81	2,03	2,09	1,95	7,88
Будівництво	5,79	8,61	7,38	7,86	29,63	4,56	7,43	7,75	10,37	30,11	6,40	11,00	11,97	15,42	44,80	8,49	15,44	16,22	20,07	60,23
Оптова та	48,50	51,37	44,34	38,47	182,67	45,60	52,62	48,66	50,47	197,36	65,63	78,59	70,11	71,41	285,74	75,34	90,87	82,01	85,78	334,00

роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів																					
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	22,20	23,98	24,09	23,75	94,02	21,31	25,13	25,93	26,04	98,41	31,05	35,66	35,87	36,63	139,21	36,55	41,67	42,57	42,62	163,42	
Тимчасове розміщення й організація харчування	2,19	2,35	2,55	2,50	9,58	2,25	2,43	2,71	2,76	10,14	2,80	3,07	3,29	3,45	12,61	3,48	3,87	4,25	4,31	15,90	
Інформація та телекомунікації	11,49	11,90	12,28	11,99	47,66	11,91	12,61	13,83	14,22	52,56	18,07	18,82	19,78	20,64	77,31	22,19	23,34	24,80	25,84	96,16	
Фінансова та страхова діяльність	16,46	15,26	15,29	18,01	65,01	17,79	15,11	11,64	11,19	55,73	14,91	14,89	14,53	16,83	61,17	15,88	15,31	17,06	17,31	65,56	
Операції з нерухомим майном	21,61	24,33	22,94	24,55	93,43	21,67	26,44	25,94	28,54	102,59	27,66	33,42	30,74	33,94	125,76	34,61	41,74	38,66	42,32	157,34	
Професійна, наукова та технічна діяльність	8,97	11,64	13,03	10,76	44,40	7,80	10,44	11,99	10,87	41,10	11,61	15,11	16,69	15,16	58,56	14,05	18,18	20,23	18,33	70,79	
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	4,14	4,29	4,20	4,00	16,62	4,06	4,38	4,55	4,61	17,61	5,58	5,92	5,96	6,04	23,50	7,33	7,77	7,83	7,82	30,75	
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	17,69	17,59	18,23	18,93	72,44	19,49	19,23	20,29	21,78	80,80	23,85	24,21	23,72	24,18	95,96	30,70	29,18	29,18	28,81	117,86	
Освіта	19,76	18,76	18,95	18,23	75,69	18,96	18,29	18,19	18,24	73,68	20,78	20,40	19,27	18,62	79,06	22,90	22,06	21,34	22,53	88,83	
Охорона здоров'я та надання	11,39	11,79	12,09	10,48	45,75	11,94	10,75	11,67	11,58	45,94	11,71	11,98	12,72	13,48	49,89	12,82	14,18	15,38	16,21	58,59	

соціальної допомоги																				
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2,68	3,16	3,05	3,00	11,88	2,41	2,55	2,74	3,04	10,74	2,70	2,86	3,12	3,48	12,16	3,07	3,23	3,54	3,98	13,81
Надання інших видів послуг	3,26	3,39	3,36	3,43	13,43	3,25	3,44	3,46	3,66	13,81	3,33	3,67	3,76	4,06	14,82	3,75	4,23	4,48	4,83	17,29
Податки на продукти	38,76	43,96	49,02	41,65	173,39	37,12	39,81	50,63	44,35	171,90	65,58	70,98	88,35	79,35	304,26	81,57	88,75	111,71	100,92	382,95
Субсидії на продукти	-0,47	-0,63	-0,56	-0,52	-2,18	-0,43	-0,59	-0,54	-0,54	-2,10	-0,63	-0,93	-0,88	-0,97	-3,41	-1,36	-2,30	-1,88	-2,20	-7,73
2. За методом кінцевого використання																				
2.1. Кінцеві споживчі витрати	294,37	313,54	304,66	335,15	1247,71	284,61	279,86	295,83	352,74	1213,04	400,60	408,14	441,04	508,01	1757,78	489,10	503,95	543,14	641,01	2177,20
домашніх господарств	229,79	236,81	240,77	252,81	960,18	213,92	201,91	227,71	254,85	898,40	311,26	313,05	355,31	387,78	1367,40	375,69	396,69	434,73	494,47	1701,58
некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	2,50	3,14	3,19	3,32	12,15	3,32	3,24	3,36	3,42	13,35	3,94	3,89	4,04	4,15	16,03	4,20	4,15	4,43	4,56	17,35
сектору загального державного управління	62,08	73,58	60,70	79,03	275,39	67,37	74,70	64,76	94,47	301,30	85,40	91,20	81,68	116,08	374,36	109,21	103,10	103,98	141,98	458,27
індивідуальні споживчі витрати	42,51	48,62	35,90	45,33	172,35	42,57	43,84	34,95	54,54	175,91	52,63	54,59	43,19	66,96	217,37	69,24	57,76	54,96	79,25	261,21
колективні споживчі витрати	19,58	24,97	24,80	33,70	103,04	24,80	30,86	29,81	39,93	125,40	32,77	36,61	38,49	49,12	156,99	39,97	45,34	49,02	62,73	197,06
2.2. Валове нагромадження	28,08	33,21	76,48	39,62	177,40	36,08	41,09	101,09	59,84	238,10	55,54	68,91	192,00	135,90	452,35	69,80	94,61	230,37	169,95	564,74
валове	41,21	43,00	45,68	57,93	187,81	37,53	44,07	51,85	70,25	203,70	52,33	68,72	85,02	118,42	324,50	71,33	96,34	111,13	156,96	435,76

нагромадження основного капіталу																				
зміна запасів матеріальних оборотних коштів	-13,17	-9,85	30,77	-18,48	-10,73	-1,49	-3,01	49,25	-10,48	34,28	2,74	0,06	106,65	17,55	127,00	-1,65	-1,85	119,27	12,97	128,74
придбання за виключенням вибуття цінностей	0,05	0,07	0,03	0,17	0,32	0,04	0,02	-0,01	0,07	0,12	0,48	0,13	0,33	-0,08	0,85	0,13	0,11	-0,02	0,02	0,24
2.3. Експорт товарів і послуг	143,61	144,98	139,32	111,85	539,76	160,16	169,81	185,43	154,2 1	669,61	239,87	246,25	276,30	264,51	1026,92	272,08	276,04	339,21	329,49	1216,82
2.4. Імпорт товарів і послуг	153,14	152,70	141,06	148,78	595,68	176,11	154,76	173,35	184,7 1	688,93	272,16	248,51	325,72	353,57	1199,96	320,54	303,91	412,59	476,13	1513,17